

EXEMPLAR,
SIVE,
DE SACRIS FABRICIS
LIBER,

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSIS AVCTORE.

ANTVERPIÆ
Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius, ad sacri Apparatus instructionem.
Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI
HISPALENSIS IN VOLVMEN

QVOD EXEMPLAR, SIVE DE SACRIS FABRICIS

inscribitur, ad diuinorum librorum studiosos Lectores Praefatio.

VM animus sit præcipua pars hominis, merito plerique in natura eius inuestiganda plurimum posuerunt opera. Quibus, videlicet, fuit propositum, ut cuius cognitionem adhibito se studio consequi posse putarent, eam toto deinceps vita curriculo exornarent, atque exolerent. Atque illi quidem omnes ferè, ut est diligenter obseruaturn, in ea fuerunt sententia, ut nulla re alia animum æquè, ac sciendi desiderio teneri, affirmauerint: quippe quo, quod ipsi gratius, aut incundius possit accidere, sit omnino nihil. Porrò is partibus constat ex duabus: Quarum una, ac præcipua illa quidem, totiusque dux vitæ, mens, ratióque appellatur. Altera verò, et si priore illa inferior, ac minor, tamen & magna est & nobilis, eamque appetitum, sine voluntatem nuncupamus.

At verò ad perfectionem animi, non solum cognitione naturae & efficientie utriusque partis requiritur, sed ipsa etiam exercitatio adhiberi necessariò debet. Atque hanc quidem ob causam, quid cuiusque partis sit proprium, & cuique quid conueniat, à viris sapientibus cognosci, demonstrarique oportuit. Itaque cùm in hac illi inquisitione, atque inuestigatione diu multumque essent versati, in eaque non parum & laboris & opera consumpsissent; tandem animaduerterunt, in tota rerum natura nullam esse rem priore illa animi parte dignior-rem scientia ipsa & cognitione: quippe quæ cum eo perpetuo sit duratura, cuiusque vsu ipse animus mirifice delectetur, atque adeò totus ea pascatur. Alterius verò partis proprietates, actionesque omnes ad illius normam prioris direxerunt. Quocirca cognoscendarum rerum studio nihil homini vtilius, nihilque natura ipsius esse dignius sapientissimus quisque sensit semper ac docuit: iuxta illud, nimis, Spiritus sancti dictum; Cor prudens possidebit scientiam, & auris sapientum queret doctrinam. Huic autem vni rei tantum ab iis, quos dixi, sapientibus est tributum, eique tantum & splendoris, & dignitatis putarunt inesse, vt plerique ex illis, nec vulgares illi quidem, posthabita altera illa animi parte, ad cognitionis sese, & scientia studia totos contulerint: & in ea excolenda & exercenda curam posuerint & diligentiam quam potuerunt maximam. Existimau- runt quippe, planèque fuit ipsis persuasum, summum hominis bonum, bonorumque finem omnium hac contineri vnicā. Hanc ipsi vitam appellare nec contemplatiū, illustrium olim virorum ingenii concelebratam. Quo- rum in numero iij sunt, qui, quod contemptarentur, Contemplatiū sunt dicti. Hanc porrò sententiam uno ferè omnium testimonio comprobata maximi olim ingenio Philosophi mirifice sunt amplexati. Neque verò ipsi solum, verū etiam Christiani homines summo studio sunt prosecuti. Statuerunt, nimis, acerrimo viri ingenio, atque eximia vita probitate conspicui, suos ipsorum animos in eius, quam speramus, futura beatitudinis spem esse erigendos, totamque etatem in iucundissima ea cogitatione, & studiis esse traducendam. Illam verò alteram partem, quæ quidem est posita in exercitatione earum rerum quæ ab hominibus expetuntur, inter- rim plane omiserunt: cùm tamen magni olim viri eam superiori illi anteferre non dubitarint. Cuius dissensi- nis partes vt iam à nobis examinentur, nec locus postulat, nec etiam nostri est instituti. Neque enim alia de causa huiusc rei à nobis facta est mentio, nisi vt ostenderemus, à doctissimis quibusque, peritissimisque viris rerum cognitioni & scientiae primas semper tributas esse partes: atque adeò neminem sensus modo & rationis compotem esse, qui quidem inscientiae scientiam non prætulerit, quique in summa rerum omnium ignoratione versari turpe esse non duxerit. Omnes enim homines ab ineunte etate, diuino quodam afflato, naturæque in- stinctu, sciendi desiderio tenentur, & suæ naturæ eos corporis sensus conseruant, ac fouent, quibus ad plu- rimarum se rerum cognitionem peruenire posse credunt. Et si verò an inscientiae anteponi scientia debet, nulla apud veteres fuit vñquam dubitatio: attamen in statuendo carum rerum genere, quæ cognosci ac sciri debent, alijs ab aliis vehementer dissenserunt. Quidam enim ex iis omnia vniuersè rerum genera, nullo prorsus excepto, nullaque adhibita distinctione, bonâne sint an mala, cognitu, scitûque digna esse crediderunt: vt hac, scilicet, ratione, bonum quod est, expeti, mala autem deuiri possint. Cùm enim facultas illa qua bonum dignoscitur à malo, in hominibus post primum illum communem totius nostri casum generis sita sit; eam certè in otio torpe- scere non debere existimau- rint. Id quod à Deo ipso hominibus propositum esse constat. Testes (inquit) in uoco hodie celum & terram, quod proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, & vt tu viuas, & semen tuum. quæ quidem electio, nisi adhibita utriusque partis cognitione con- stare non potest. Alij aliter senserunt. Existimau- rint enim omnino esse abstinentiam à cognitione mali; nempe, propter humanae fragilitatem, corruptionemque naturæ; atque ob ea pericula quæ quidem hominibus à teter- rimo illo humani generis hoste continuò impendent. In ea etenim fuerunt sententia, vt existimarent, bonarum omnium rerum scientiâ summis laboribus, summo adhibito studio, & tota contentione animi esse comparandam: hominique permiserunt, quantum vellet, atque adeò usq. ad saturitatem, id si fieri posset, in caru rerum inquisi- tione, inuestigationeque versari. id enim inter eas omnes res quæ expeti debent, potissimum esse iudicarū. id quod in illo omnium hominū sapientissimo Salomone maximis laudibus est celebratū. Siquidem ei cordis latitudinem à Deo datam esse legimus: quam quidem omnium bonarū artium cognitionē pleriq. interpretantur. Ex hoc autem

doctorum hominum iudicio quædam est nata curiositas, quæ multorum sollicitauit ingenia: eaque non modò in præsentium, verùm etiam in præteritarum, futurarumque rerum cognitione exercuit, atque ad omnium rerum causas, rationesq. investigandas impulit. Illi enim cùm ea quæ aut extitissent, aut extarent, ignorare turpe ducerent, nullis neque laboribus, neq. vigiliis pepercérunt, vt omnium, quotquot possent, rerum, præcipue illarum, quarum cognitio nihil nocet, scientiam adipiscerentur. Hinc tot, & tam diuersa hominum studia sunt profecta. Alij enim cùm res ab ipsarum sensu, & experientia vellent cognoscere, quo loci eas esse arbitrabantur, illo proficiscebantur. Alij verò, ac minore hi quidem sumptu & labore, ex aliorum scriptis & narrationibus, quæ concupuerant, didicerunt, eaque postea literarum monumentis mandarunt. Hinc illa de rerum omnium natura solers, & exquisita disputatio: hinc rerum gestarum narrationes, hinc descriptiones morum, ac studiorum vniuerscuisque gentis, nationumque singularum. Hinc historiæ quibus illustrium virorum memorabilia recensentur dieta, & præclara prædicantur facinora; quæ quidem non literarum tantummodo sunt celebrata monumentis, verùm etiam à pectoribus, sculptoribus, variisque artificum operibus ante oculos vniuerscuisque sunt posita. Neque verò res gestæ, atque ea quæ in communi hominum usu, commerciisque versantur, itemque concordia, & societas, dissidia & discordia, & cetera huiuscmodi quæ sèpius euenire solent, sed etiam tum publica, tum priuata vniuerscuisque opera, scribendi argumenta plerisque fuerunt, siue illa communis utilitatis, siue etiam pompa, & ostentationis gratia confecta fuerint. De quo genere sunt: moles, aedes, edificia, templæ, portæ, arcus, porticus, atria, plateæ, mœnia, urbes, muri, turres, suburbana, vineæ, horti, villa, edificatōnes, gymnasia, palestræ, circi, theatra, amphitheatra, pontes, fontes, pyramides, obelisci, currus, carpenta, esseda, sedes, tripodes, mensæ, scanna, atque alia penè innumerabilia, quæ vel ab humano sunt profecta ingenio, vel industria, & artificio perpolita sunt & exornata. Quibus accedunt & illa: gestamina, vestimentorum diuersitates, diuersæ ac variae insignium formæ, quibus & Gentes & familie dignosci possent, collegia publicorum & priuatorum functiones munera. Quæ quidem omnia, quoniam ad aliquem usum spectare possunt, ab antiquis digna sunt habita, quorum formæ, rationesque omnes vel literis consignarentur, vel picturis & imaginibus exprimerentur: vt hac illæ ratione, aut absentibus innotescerent, aut per manus veluti traditæ ad posteros peruenirent. Intelligebant quippe viri & ingeniosi & docti nullam adeò esse rem ex iis omnibus quæ aliquod sunt sortitæ nomen, quæ quidem sui cognoscendi desideriū subtilibus præstantibüsq. ingenii non iniecerit: quibus ingenii consulere, & ea, quantum in se esset, adiuuare, ad suum ipsorum officium pertinere sunt arbitrati. Quod quidem consilium, ad eum, quæ ipsi sperauerant, exitum perductum est. Inter eas enim optimas ingenij exercitationes, quas à veteribus inuentas recentiores exornarunt, historia suo quodam veluti iure nō postremum obtinet locum. Ea etenim rerum gestarum seriem, & narrationem perpetuò conseruat. Atque ex eius lectione, quantum prudentia in rerū administratione hominibus accedit, cuius patet. Porrò in historiis sèpius fit mentio earum rerum quas iam enumeravimus, eaque vix possunt intelligi, nisi in ordinem redactæ alicuius opera explicentur. Quod nisi fiat, sèpius Lector retardabitur, & incepta lectione, ob earum rerum difficultatem cogetur absistere. Eoque magis hoc accidet, quò illæ in grauioribus, magna que auctoritatis scriptoribus occurrit. Nostra autē hac ætate, qua ea quam ingenuæ artes ac disciplinæ contraxerant, rubigo detersa est, plerique docti, & præstantes viri summo studio, maximaque adhibita diligentia multarum illiuscmodi rerum notitiam crassa quadam tenebrarum caligine obductam in lucem reuocarunt, & libros illis ipsis de rebus conscriperunt. Alij verò dum in aliarum rerum tractatione versarentur, hæc etiam, si quando occurrerent, attigerunt, & multa quæ ad antiquitatis rationem pertinebant, alioqui obscura explicauerunt. Atque hac de causa antiquarij merito sunt appellati, cùm, scilicet, antiquitatis studiosi ea proddiderint, sine quibus antiquitatis nomina intelligi nullo pacto poterant. Quorum hominum labores à doctissimis quibusque viris commendantur: cùm ex iis non solum præsentia, verùm etiam futura aperte cognosci possint. Pleraque verò ex iis, quorum aut exiguus, aut omnino nullus est usus, vel ob id solum quod aliquando extiterunt, digna sunt habita, quæ è tenebris vindicata in conspectum darentur hominum: vel priusquam vetustate consumpta obliuione delerentur sempiterna, tum descriptionibus, tum etiam historiis renouarentur, & posteritati conseruanda traderentur. Quocirca, ea quæ non sine singulari Dei voluntate sunt edita, & quorum adhuc summae auctoritatis remanent monumenta effectu pulcherrima, scitu dignissima, atque adeò hominibus ipsis utilissima, dubium non est, quin ab hominibus & diligenter conseruari, & continuo studio excoli debeant. Nihil enim eorum omnium, quæ Deus instituit, non est eximia ornatum pulchritudine, atque adeò id, in quo tota vis naturæ adhibita esse videatur. Ut verò ea omnia perfectè tenere, diuini potius quam humani est ingenij: sic etiam, velle ea omnino ignorare, aut negligere, turpis otij ac desidiae, ignaviaque vitio vertendum est, præsertim iis qui iam accesserunt ad studia ingenuarum artium, ac disciplinarum. Qua verò ratione Deus, veræ scientiæ, sapientiæque mysteria, non aliunde quam ex sacris verbi sui libris peti iussit, eadem quoque ea omnia, quæ non tam argumenta, quam sue sunt ornamenta sapientiæ, ex iisdem hauriri voluit. Ac reuera ea omnia quæ hisce de rebus à reliquis sunt tradita scriptoribus, nec tractandi subtilitate, neque rerum ipsarum elegantia, & utilitate cum iis quæ in sacris habentur libris, aliqua ex parte conferri possunt. Quod si præter hanc quæ ex minimis sacrae Scripturæ non tantummodo rebus, sed etiam verbis ingens capitur utilitas, nulla ad homines alia perueniret: hac tamen unica omnes ad earum rerum studia incitari deberent & impelli. Nullum enim adeò in tota illa sacra lectione, vel minimum est vocabulum quod à Spiritu sancto non sit profectum. Quocirca ea, quod tales, tantumque habent auctorem quin scitu sint dignissima, dubitandum non est. Ad quam auctoritis ipsius summam dignitatem & auctoritatem & illud accedit: in nullo sanctæ Scripturæ verbo, id modo si attentè, atque ex sui ipsius natura consideretur, summam non elucidere excellentiam. Si verò ab ea quæ iis ex rebus

ex rebus & verbis ad homines reddit, utilitate, sacrae paginae ratio ducatur: comperiemus profecto inde ad homines maximum peruenire compendium. Ea enim omnia quae à spiritu sancto sunt profecta, ad nostram referri utilitatem, atque eam ob causam ab eo esse conscripta, testis est Aposolus ille sanctus. Quamobrem quamplures viri doctrina & pietate singulari, atque in primis rerum studiosi diuinorum, in illis etiam quae in sacrae Scripturæ tractatione minima esse videbantur, pro ea quam iis inesse crediderunt, dignitate nullos licet maximos labores vñquam recusarunt. Etsi enim multa in unoquoque earum rerum genere sunt explicata: plura tamen adhuc latere ac desiderari putarunt. Existimarent itaque, opera se pretium facturos si hoc laboris non solum in iis quae in nouo, verum etiam in veteri Testamento describuntur, susciperent, & ad eas se figuræ & mysteria quae in sacris leguntur libris explicanda conferrent: Censuerunt quippe huiusmodi eā esse, quorum explicatio ab optimo quoque expeti debeat: Animaduerterunt etiam imaginibus illis, ac delineamentis veteres illos ut plurimum esse vñsos, atque illis ipsis ad lucis & veritatis cognitionem perduci solitos fuisse. Hæc itaque si nesciantur, veterum illorum patrum sapientiam, & ea quorum collatio ad aureæ huius ætatis commendationem necessaria est, planè ignorari necesse erit. Evidem ea nosse in genere quae ab Ecclesia nobis ex verbo Dei, & credenda & agenda proponuntur, ad salutem satis esse non negamus. Veruntamen cùm sacri libri idè sint editi, vt in eorum lectione & obedientia piorum exerceantur animi: id certè per unumquemque sacrae Scripturæ studiosum præstari debet, vt nulla eorum pars summo studio, maximaque adhibita diligentia ab se non euoluatur. hoc enim non est absimile iis, quae à summo illo omnium hominum magistro Christo in hanc sententiam his sunt pronuntiata verbis: Omnem enim scribam (inquit is) doctum in regno cælorū similem esse decet homini patri familiâs, qui profert de thesauro suo noua & vetera. At verò inter ea omnia rerum genera quae ad eius que in sacris continentur libris sapientiae apparatus pertinent, sacrarum structura fabricarum non minus sua ipsius natura, & arte, quam ea quam in se continet, significatione est admirabilis. Si enim vniuersa illa mensurarum, figurarum, totiusque structuræ, & artificij ratio, que sacris continentur libris, diligenter, & attente consideretur, sine dubio omnem illam edificationum rationem, quae apud Græcos & Latinos fuit, aut hinc ad ipsos effluxisse, aut certè ob eam potissimum causam, quod huic non sit absimilis, laudatam celebratamque esse fatendum erit. Si etiam eorum significatio mysteriorum, quae sub iisdem latent operibus diligenter attendatur, cetera omnia, quae summa cura, maximo studio, maxima hominum industria & laboribus construeta fuerunt, à sacris operibus longè superari videbimus. Pleraque ex antiquis illis monumentis atque operibus suam in se (fateor) significationem continuerunt: sed eam profecto, quae hominum fuit ingenio, iudicioque constituta, quae etiam neque adeò est exacta, quin eam plerisque in locis ineptam esse deprehenderimus. Atque his quidem plerique doctrina & pietate viri præstantes rationibus adducti, ad sacrarum se fabricarum inuestigandam, cognoscendamque rationem contulerunt. Quorum nonnulli (vt quod sentio liberè dicam) adeò egregiam hac in re posuerunt operam, vt ab ipsis nihil non sit præstitum. Verùm enim uero cùm illorum exemplo, id quoque studij genus à nobis non sit prætermissum: qua maxima potuimus diligentia, quid ab unoquoque illorum rectè sit adnotatum, & quid etiam minus sit animaduersum, obseruauimus. Et quidem nonnulla scitu maximè digna, vel ob sacra lingua, vel etiam Architecturæ ignorationem, aut prætermissa, aut certè eo quo debuerunt modo, neque intellecta, neque tradita esse comperimus. Eum enim qui vtraque non sit prædictus facultate, multorum tum verborum, tum rerum significationem ad rerum illarum cognitionem necessariam ignorare necesse est. In illis enim diuinis operibus, hic est constitutus ordo, vt ea, scilicet primum ex eo quod in se habent mysterio, mox ab arte (qua in iis est præstantissima) ac postremo ex verborum, quibus describuntur, vi & vñsu cognoscantur. Quocirca nobis, quibus summo Deus beneficio, tum arcane illius significationis, tum etiam lingua Hebraica atque architectura artis cognitionem impertuit (ea quam sit exigua ingenuè agnoscimus) nihil non enitendum duximus, quod modo hac in parte ad regiorum apparatum Bibliorum, & in communem omnium utilitatem conferre possemus. Vobis itaque, p̄ij ac studiosi in Christo fratres, tum arcæ illius à Noë ædificate, tum tabernaculi à Moïse erecti, atque etiam eorum ædificiorum, quae à Salomone sunt instituta, rationes omnes qua potuimus, & sedulitate & breuitate expositas, elegantique imaginum structura representatas exhibemus. Hic quoque nonnullas eorum mysteriorum, quae iis in rebus continentur, & quorum causa tot, tantæque operum moles olim à Deo sunt instituta, veras explicuimus significationes: ex quibus quidem arcana illa tum admirabilia, tum cognitu dignissima intelligi poterunt & cognosci. In eorum verò gratiam, quibus nostra hac opera nondum satisfacere potuimus, atque adeò eorum omnium qui sacris dant operam literis, aliud, vt speramus, opus in quo omnia hæc latius explicabuntur aut à nobis, aut à quopiam alio proficietur. Interim verò nostros hosce labores, quos è lubentiis suscepimus, quo eos vobis gratiore fore intelligemus, a quo animo accipite. Vestrum est, Lectores, vestris studiis ac votis ita nostris fauere conatibus, vt ad alia vestrae omnium utilitatis gratia & suscipienda & absoluenda, currenti (vt aiunt) calcar addatis. Datum Antwerpiae pridie eius diei, quo die festum in omnium honorem Sanctorum à Catholica celebratur Ecclesia.

NOAH, SIVE, DE ARCAE FABRICA, ET FORMA, VOLVMEN I.

Genes. 2. 21

Exod. 2. 21
PERVM omnium quæ arte constant, initium vsus est, qui quemadmodum recte fabrica parai debeat, præcipue docet, s. s. e. Fecit quoq. Dominus Deus Adæ & vxori eius zonas pelliceas, & induit eos. Fuit primus artium doctor Deus hominibus; qui cùm nudi essent, non satis recte fæse velaueant, ex ficuum foliis perizomata parantes: commodum oportuit esse vestimentum, quod non solum pudori, sed iniuriis etiam temporis obsisteret. Ideoque & apta materies usurpata; & commoda atque habilis tegendo, ac mouendo corpori forma inducta est. Vsus fuit indumentū & velamen: Materies pelles, ad æstum arcendū inuerso, ad frigus pellendum admoto ad corpus vellere: forma verò tunica fuit, quæ totum corpus vellaret, brachiisque inserendis, & mouendis manicas haberet oportunas.

Exod. 2. 21
Ita etiam arcæ fabricandæ prima causa & ratio, hoc est, vsus ipse primus est Noacho per Deum indicatus; ipso videlicet rei parandæ & construendæ nomine expresso. Non enim absolute quamlibet arcam sine discrimine, quam faceret, sibi propositam accepit Noe. Sed singulare quoddam genus, quod Hebraicè THEBAH dicitur. Sunt enim duo Hebræis nomina, quorum vt vox, ita significatio ex ipso vsu varia est: alterum est A R O N; alterum THEBAH: pro quibus Latini Interpretari arcem reddunt. Sed A R O N ad res anima carentes custodiendas, asseruandasque paratur. Cuius generis fuit illa celeberrima veteris Testamenti Deo sacra arca, ad eum usum concinnata, vt diuinæ Legis tabulas, & Moysis volumina cum vase manna atq. Aaronis virga contineret. Fuit etiam altera Ioas regis usus facta, atque ante templi fores collocata, in quam oblatum ad sarta testa curanda argentum inferretur.

Exod. 2. 21 & 2. 3. & v. 5.
At verò THEBAH animantium, præcipue verò hominum, qui in aquis exponi aliqua de causa iubentur, conseruandorum causa paratur. Neque in alia significatione, neque ad alium usum usurpari hoc nomen in Hebraicis obseruauimus. Hoc enim verbo diuina Scriptura perpetuò vitetur in ea structura appellanda, quæ salutis causa à Noe parata est: de qua nobis hoc loco sermo habetur. Et in ea etiam, quæ Moysi infanti, ad flumen exponendo, à matre est parata; quam vetus Latinus Interpretari ex materia definiens Fiscellam bis dixit. Itaque A R O N ad quamlibet aliam rem & ubique seruandam; THEBAH verò ad homines in aqua expositos conseruandos tantum, non ad nauigandum, aut ad aliud transigendum negotium, sed tantum ad vitam tuendam comparatur. Et quoniam non modò rem illam, cuius causa parata est arca, hoc est expositorum hominum salutem ex aquis, præstabat; sed significationem quoque referebat arcanam, à nobis aut alio cui Deus aperuerit, aliquando explicandam. Idcirco arcæ formam quam exprimere oporteret, ipso nomine auditio satis aperte nouit Noe: Nimurum oblongam, quatuor angulis constantem, quæ iacentis hominis in ea conclusi significationem indicaret. quandoquidem humanum genus ad octo animalium numerum relatum illa arca exponebatur. Manifestum autem est, Moysis expositi arcam eam formam tenuisse: alioqui infanti iacenti minus aptam fore, si vel quadra omnino, vel fastigio terminata, vel angusta, vel laxa plus iusto esset. Vsus & formæ cognitionem materiæ comparatio sequitur. Eam verò Deus ipse aptam operi faciendo indicauit ex lignis Genes. 2. 21 G O P H E R, quam quidam pi-

num, quæ Germanicè K V F E R dicitur, fuisse volunt. Alij T E R E B I N T H V M resinosum lignū & sulphuras baccas ferens: quam in Syria procerā crescere aiunt. Chaldæi omnes K E D R O N exponunt, siue Cedrum, vnam ex multis cedrorum generibus, quæ fideles ad vetustatem materiæ sunt, & aquis non cedunt. Hanc vocem G O P H E R Latinus Interpres Leuigatis vertit. Est autem Hebraicè singularis numeri, substantiuum nomen, in obliquo positum. Græcus Interpretari quadratis vertit.

Postulat autem vsus cognitio, commoditatis dispositionem etiam, vt singulæ res locis aptentur suis, ne quid in alieno loco, aut importuno sit. Eam verò rationem Deus Noe satis apertam prescripsit: Mansiunculas in arca facies. Hebraicè est: Nidos facies eam. Varias enim & situ, & forma mansiones esse oportuit, quibus varia animantium genera concluderentur. quorū naturam Noe patri sigillatim cognitam esse credimus, & quod genus cui socium, quodue infensum inuisumque foret. Quanquam in illa tempestatis angustia, atque vita priuatæ singulorum conseruandæ necessitate, magnum omnium consensum generum, magnam concordiam arbitramur eo auctore immissam, à quo primum condita, initio crescendi & multiplicandi pacem inter se custodire iussa, à quo etiam paulò ante diluuij tempora ex cunctis orbis terræ partibus confluere, & in arcam congregari iussa sunt: quæ tamen concordia non prohibuit quin certa genera certis veluti carceribus essent conclusa, aliis quidem cancellatis, aliis contigua materia coniunctis, aliis superiùs, aliis inferiùs, aliis etiam in domuncularum, aliis in fouearum vel antorū modum effectis. Namque id Hebraicum verbum K I N I M, hoc est, nidos, aperte indicat. Constat autem nidos variis formis, variis etiam formarum concinnitatibus strui, pro vario auium & animantium, quæ nidis gaudent, ingenio. Nidos itaque interpretamur mansiunculas nidorum instar, varias & singulis animantium generibus accommodandas. Hoc autem loco de bitumine admonitus est Noe, illa nimurum significatione debere bitumen addi non modo absoluto operi, sed singulis partibus & mansionibus, singulis inquam nidis: ne quid vel interiùs, vel exteriùs humore, aut malo halitu lœdi, ne quid vitij admitti posset. Erat enim in eo genere bitumen inter apparandas materiæ partes ad commodiorem usum opportunius. Commodius autem singulæ partes in tam vasta fabrica bitumen, cùm primum constructæ essent, recipere, & diuturnitate temporis combibere poterant; quæ postquam omnia simul fuissent constructa: tunc enim superinductum bitumen, & siquid rimarum factum esset, oppleere; & iam penitus hærenti prioris bituminis incrustationi agglutinari potuit.

Triplicem autem contignationem in arca constituit voluit Deus, & singulas contignationes nidos illis, mansionibusq. oportuni distingui. Itaque vniuersum opus tribus partibus interiùs constabat, æquali stante solo in vniuersum extēsis: & in singulis solis variæ erigebantur cellulæ, suis portis cōmodæ, & cancellis clausæ. Atque ita ad verbum scriptum est, Infimos secundos & tertios facies eam; hoc est, arca omnis erit nidos referta; ita tamen dispositis, vt alij inferiores, alij superiores, & alij supremi essent. In omni enim contignatione suos nidos aptari, in nidos ipsis animalia commode claudi, & in eadem contignatione; commodissimum erat: vt cellaria & promptuaria singulis generibus in sua, vt ita vocemus, regione apparentur. sic etiam satis negotij datura

gotij datura octo hominibus in eadem arca conclusis, vt sibi, & aliis alimenta, & pabula ministrarent. Existimamus autem singulas regiones instar habuisse faui ab apibus constructi varias & multiplices cellas, non tam aequales, atque ita dispositas, vt tum ipsis ad ingressum & exitum, tum hominibus ad cibos ministrandos aditus esset facilis. Atque haec de totius arcæ forma breuiter dicta sunt. Magnitudo deinceps paucis explicabitur verbis.

Arcæ lōgitudo ex diuino præscripto cubitorum fuit trecentorum. Quantus verò cubitus esset, cuius frequens in sacris libris mentio inuenitur, iam in libro Thubal-cain, siue de mēsuris docuimus. Latitudo fuit quinquaginta cubitorum. Altitudo ad rectos angulos quadrata fuit cubitorū trīginta: ita vt sextuplo longior esset quām pro latitudinis modo; decuplum autem longitudi altitudinem superaret. Haec autem hominis in terra iacentis & mortui secundūm longum, latum, & altum obseruata mensuratum ratio est.

Primum igitur ex trabibus artificiōe connexis parata est basis, cubitis trecentis longa, & quinquaginta lata: cuius crassissimæ trabes postremē erant, exceptuārē arrectarios angulares ad angulum rectum insertos, cardinibus quadratis, inquæ incastraturas subiectarum trabium infixis. Deinde consequentes arrectariorum ordines, vt columnarum trigenūm etiam, cubitorum quatuor costas laterū constituebant, super quos epistylia imponebātur ex trabibus ad cardinis excipiendi formam excavatis. Anteriorū verò certi etiā trabiū ordines, rectè in columnarum cōstituti modū, transuersè interpositas trabes sustinebant, vt epistylia columnis sustineri solent. Deinde transuersis trabibus, siue epistylis affixi tigni asseres excipiebāt, itaq. pavimentū excipiebatur.

Oportuit autem sub infimo cœnaculo vacuum locum esse, qui nauium sentinæ instar, fordes ex superioribus contignationibus deuolutas exciperet, saburræque commodam partem ad arcæ in aquis libratiensem contineret. Hoc tribus aut quatuor cubitis altum parati satis fuit. Deinde primum cœnaculum in quo maxima animalia, cum mediocribus esse possent. Hoc potuit duodecim cubitorum mēsuram in altum continere, quæ maximis elephatīs satis capax mansio esset. Media verò contignatio, in qua minora & leuiora genera conclusa sunt, sex aut ad summum septem cubitis alta fuit. Suprema verò omnium homini, & domesticis animantibus, vt canibus, felibus & atibus multis, aut omnibus fortasse excipiendis, octo altitudinis cubitos obtinuit: atque ita triplex cœnaculum est concinnatum. Deinde verò rectum additum est, curuum in arcus formam, vt feretrum, siue corpus hominis iacentis referret; atque ea figura, vt vetitis impellentibus melius obfisteret, & imbres illapsos effunderet commodiūs. Fuit autem arcus ille, qua parte altissimus, hoc est in medio non altior quām cubitus. Sic enim in præscriptis acceperat Noe: *In cubito consummabis summitatem eius.* Hebraicè legimus: *Et ad cubitum consummabis eam supernè.*

Habuit autem fenestram luci aliquando excipientē oportunam, in altero ex minoribus lateribus, quam puppim aut frontem dicere possumus, eo in cœnaculo, in quo hominum mansio fuit. Hanc dupli nominē Hebraica lingua vocat **S Z O H A R**, quod à maximo diei splendore, hoc est meridiano deductum est. Idque semel tantum in sacræ scripturæ libris usurpatur. In præscriptione diuina: Fenestram in arca facies. Hebraicè est: **S Z O H A R** facies arcæ ipsi. Eadem & altero nomine **H A L O N** vocatur, magis communī, quod ad usum propiciandi, & ingrediendi, atque exeundi pertinet. Itaque lucem in arcam illa ex fenestra acceptam intelligimus, neque id perpetuò, sed cùm diei splendor esset in Meridie, quo argumento dies cognosci poterat. Tamen alium illius fenestræ usum nullum fuisse obseruauimus ad finem usque diluuij. Tunc enim ape-

ruit Noe fenestram arcæ, quam fecerat, antea enim nunquam aperta fuerat. Oportuit igitur aut ceratam telam, aut vitrum, aut aliud pellucidum fenestræ portæ addi, vt in clausam arcam lumen aliquod penetraret, quantum ad cognoscendum diem in carcere detentis satis fuerat. Existimamus etiam & fornicam in arca fuisse, qua sordes illæ, quæ tetro odore aut alijs pestifera exhalatione nocere poterant, in aquam deiicerentur: nihil tamen admitteretur aquæ. Atque haec etiam pars inter nidorum nomina recēseri potest.

Portam etiam arca habuit commodo loco, in infimæ cōtignationis regione, ad alterum latus ex longoribus, cuius ostium ad inferius limen ferratis cardinibus adnexum terram versus demissum aperiebatur, & pontem siue scalam animantibus arcam subituris præbebat. Itaque aperiebatur ad exteriorem partem, atq. ab iis qui extrā essent, cludebatut, cùm fenestra ab iis aperiri claudiique posset qui interiūs commorabantur. Vtramque autem rationem illis verbis indicatam legimus: *Et inclusit eum Dominus de foris:* siue Genes. 7.16 vt Hebraicè legimus non sine mysterio, *Et clausit Dominus aduersus ipsum.* Et de fenestra scriptum legimus: *Cumque transiissent quadraginta dies, apertiens Noe fenestram, quam fecerat, dimisit coruum, &c.*

Erat autem satis capax arcæ locus, ad omnium animalium genera continenda, selectis ex mundartum natura septenis; cæterarum verò unaquaque specie binis. Neque enim infinita animantium genera sunt, sed quæ certis generibus comprehenduntur: vt in Leuitici lectionibus obseruabimus. Namque terrestria animalia, præter serpentes, quæ vel antiquorum diligentia, vel nostrorum experientia temporum inuenit, vix centesimum quinquagesimum generum numerum excedūt. In quibus boue, aut equo maiora pauca sunt; nec plura quām sex: æqualia non multa: Minora verò cætera omnia, quæ omnia in secundo cœnaculo vñā cum opportuno cibo contineri comitiodè potuerunt. Autum verò species omnes in tertio cum hominibus octo.

Namque arcæ basis cubitos in longum continuuit trecentos; in latum verò quinquaginta, qui ex arte multiplicati faciunt cubitos quadratos quindecim mille. Hoc tantum in area siue embado basis ipsius: qui rursus ducti in trīginta altitudinis cubitos, constituunt cubos cubitales quadratos quadringētos quinquaginta mille: quod est spaciū integrum arcæ ab infimo pavimento ad fugrandas usque. Deinde verò arcus ille recti supremi qui in dimidio uno cubito erat altus plusquam parallelipedi sui dimidium continuuit: hoc est plusquam septem mille quingentos cubitos.

BEN. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS BESELEEL, SIVE DE TABERNACULO.

R I N C I P I O tabernaculi statuēdi usum cognosci oportuerit. Cuius ratio materiæ naturam, & oportunam copiam, deinde formam, & commoditatem indicabit.

Atque propositæ fabricæ usus ille erat, vt populus Deum singulari prouidentia, & præsentia afflentem tanquam regem, imperatoremque suum adiret, atque de tertum suarum rationibus peteret, & consuleret. Atqui vagantibus, & mobilibus non permanentem ædem, sed mobilem ad illum usum parari conueniebat. Paratum ergo est tabernaculum, quod ædis regiæ, siue prætorij in castris usum daret: conuentumque populo ad orandum, consulendum, adorandumque Deum appararet. Sic enim scriptum legimus: Facientque mihi sanctuarium; & habitabo in medio eorum.

Igitur ad regiam optimi maximi, & purissimi Dei

A 4 ædem

Exod. 25.

ædem quanquam mobilem, tamen eam materiam parari, asportarique oportuit; quæ & conditoris omnium maiestatem referret (quatenus cælestia referri terrenis possunt) atque cultores ipsos, domusque frequentatores in admirationem, cōtemplationem, atque sui ipsorum cognitionem, & probationem adduceret. Aperte enim admoneri posset, ædificium eleganti forma, ac pretiosa materia constructum non decere à sordidis, imputis, & contaminatis adiri. Paratur ergo materia varia ac multiplex, ad tabernaculi mobilis structuram, à filiis Israel spontaneis donariis allata, eo etiam & elegantiorem, & Deo regi gratiorem, quod libentiū oblatam esse constaret: qua de re sic Deus agebat: Loquere filii Israel, ut tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vtroneus, accipietis eas.

Primum autem pretiosissima quæque indicari oportuit, ut ea oblatio & animum offerentis probaret spontaneum, & maiorem in suppeditatione diligētiam exigeret. Est enim facile ad structuras viliora parare; consultissimum verò fuerit carissima, & pretiosissima quæque primū colligere; & collecta aestimare: ne quid operi faciendo deesse possit eorum, quæ oportunissima, maximeque necessaria sunt. Ad ædificium ergo, materia, & arte præstantissimum, quale tabernaculum Dei esse decebat, optimam in primis materiam, nempe aurum, argentum, & deinde cætera, obseruato natura & estimationis ordine, comparari oportuit: Cuius ille index est:

Hæc autem sunt quæ accipere debetis:

Aurum,	Argentum,	Æs,
Hyacinthum,	{ Ex lanea materia filum colore hyacinthorum Orientalium.	
Purpura,	{ Colore purpureo, hoc est, puniceo, seu grani maligranati.	
Coccus bis-	{ Ruber dibaptus color, cuius nomen tinctus,	vulgare cremeſinum est.
Byſsus, —	{ Linum Ægyptium tenuissimum, & fortissimum;	quod præstantissimum candorem accipit.
Pili capraru-	{ Ex quibus telæ fiunt, chameLOTæ dictæ, imbribus ferendis oportuæ: neque enim citò aquam ehibunt: ideoque illa materia ad ferendas sub dio agentibus cæli iniurias vestibus apparans usurpatur. Sic Poeta cecinit:	

*Nec minus interea barbas incanaq; menta
Cinypbj tondent hirci, setasq; comantes
Vsum in caſtorum, & mijeris velamina nautis.*

Pelles arietū	{ Colore rubro imbutæ, ex quibus aulæa cōſuuntur, quæ vulgo ab Arabibus, & Hispanis Guadamecis vocantur.
Pelles jan-	{ Taxorum pelles, horrido pilo, & æſtui, aquisque arcēdis oportuno. Id enim animal in aquis, & in sicco dedit, aërem pariter, & aquam perferens.
thinx,	Cedri genus est præstatiſſimum, quod ædificiis construendis aternas materias præbet. Sunt autem plura Cedrorum genera: quæ ab illa præstantia Sitim ad vicinam usque pineis & piceis naturam gradatim decadunt.

Ligna Sitim,

Fuit verò huius ligni satis magna copia in deserto: ferax enim illa regio huiusmodi arborum est. Namque & in desertis Moab, non nimiū procul à Pharan, ubi tabernaculum construtum est, locus fuit ab harum arborum copia, dictus Sitim.

Materiæ comportationem formæ descriptio consequitur quam rectissimè: sed nulla descriptio aut melior aut clarior, quam exemplaris ipsius proposita for-

ma, quam artificio imitari cōtingat. Fuit autem exemplar admirandum Moysi in monte à Deo ostensum, spirituale illud quidem, & inuisibili materia, diuino plane artificio constructum, Deoque habitatori gratissimum, & præter omnes terrenas fabricas oportuniſſimum: cuius aliquam etiam spiritualem descriptionem nos indicaturos speramus, artifice summo demonstrante ipso Deo. Sed illam visibilem formam, quam illius exemplaris velut rudem imaginem in terris exprimere licuit, nunc explicare contenti sumus. Ostensum est igitur verum ipsum exemplar prophetæ admiranti & discenti, s. s. e. Iuxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum, & cultuum eius sic facietis illud. Appellatur autē exemplar illud integrum cum omnibus partibus, & idonea ad usum supellectile, cuius membra, atque ornamenta, & apparatus omnem singillatim describemus.

A R C A .

A R C A M primam confici iussit Deus, quam sibi ille solj loco deligebat in penetralibus tabernaculi collocandam. Huius enim arcæ cōtinendæ causa vniuersum tabernaculi parabatur opus. Vbi enim arca esset, ibidem suam præsentiam singulari modo certam præbere rex ipse Deus dignabatur. Erat autem arca eius formæ, cuius esse solent, quæ ad res conseruandas parantur, maximè verò ad pecuniam, vel alia pretiosa rerum genera. Hac enim significatione, hisque usibus nomen A R O N nonnunquam in scripturis repetitum obseruauimus. Joseph namque corpus in promissam regionem tandem asportandum, aromatibus conditum in Ægypto in A R O N fuisse asseruatum legimus. Et Iehoiadagh Sacerdotem A R O N fecisse legimus, in quam donariorum pecunia inferretur. In hanc autem arcam legis à se latæ, & conscriptæ tabulas inferri iussit Deus ibidem asseruandas, in perpetuum testimonium fœderis inter se, ac populum sancti: cuius fœderis conditionibus, & populus Deo pietatem præstaret, & Deus populo tutelam, curamque regiam, atque gubernationis commoditatem præcipuam præter cæteras gentes exhiberet. Sic enim Moyses hac de re scriptum reliquit. In tempore illo dixit Dominus ad me, Dóla tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt; & ascende ad me in montem: faciesque arcam ligneam; & scribam in tabulis verba, quæ fuerunt in iis, quas antè confregisti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Setim: cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manus: scripsitque tabulas iuxta id quod prius scripscrat. Verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusque de monte descendit, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut præcepit mihi Dominus. Usus itaque arcæ fuit fœderis conditionum conseruatio, perpetuis contestandi sæculis. Quam ob rem huiusmodi adiunctis arca appellatur in sacris libris, Arca testimonij, siue contestationis, quod initum inter Deum, ac populum fœdus contestaretur: Arca fœderis, quod fœderis contineret verba, Legis præcepta decem:

Arca Dei siue E L O H I M, quod Deum gubernatrem præsentem testaretur: Et arca Domini, siue nominis illius arcani, cuius sacramenta Istrælitico populo credita erant, misericordiæque usibus illustria, interim, dum legis cura integra, puraque permaneret: ideoque etiam Arca fœderis Domini dicebatur.

Constatbat autem arca ex asserum materia cedrorum, illa præcipue commendabili nomine Sitim: incorruptibili natura sua, atque ad libros, ac monumenta conseruanda apprimè commoda; commissis lignis fabrili iunctura, ita ut unum quadrangulare opus fieret, longum cubitis duobus & dimidio ex duobus lateribus, latum verò uno cubito cū dimidio; altum autem tantundem

tantundem : ita ut longitudo latitudinem , atque altitudinem vno cubito superaret.

Præter lignorum diuturnitatem , elegantiam , & soliditatem , addita est etiam auri puritas arcæ , laminis aureis interius , exteriusque obductæ : ita ut ipsa interior , exteriorque materia integratam , pariter ac simplicitatem præ se ferret . Ipsi prætereà superiori arcæ limbo aurea spira coronæ instar adiuncta est ; ad eum ferè modum , quo antiquis operibus cornices addeban tur . Ita autem corona collocabatur , ut operculum postea inducendum , contineret . In quatuor longiorum laterum angulis quatuor armillæ , siue annuli aurei affixi fuere grandiori orbe ; qui possent vectes inductos , ad asportandi , & ferendi commoditatem excipere . His annulis duo vectes lignei , aureis laminis omnino obducti , inducti sunt : qui Sacerdotibus (quorum curæ arcæ onus ferendū conimittebatur) tenendi , tollendi , atque portandi commoditatem præstarent . Cauit autem Deus , ne vectes vnquam armillis extrahererentur , ne vnquam Sacerdotes se arcæ ferendæ cura liberatos putarent .

PROPITIATORIUM DESCRIPTIO.

כְּפָרוֹת SUPERIOREM arcæ partem operculum velabat totum aureum : eadem longitudine , ac latitudine quam os arcæ erat ; videlicet cubitis duobus cum dimidio longum ; & cubito ac dimidio latum : ita ut intra coronam arcæ inductum totam clauderet arcam . Erant igitur arcæ latera cedrina , auro obducta ; operculum vero ipsum solido auro ductum : dictum Hebraicè C H A P H O R E T H , à verbo C H A P H A R : cui Latinè operiendi & propitiandi significationes aptè respondent . Quamobrem à Latinis Interpretibus Propitiatorium & oraculum , interdum opertoriū vocatur . Neq. præter significationem , ut aliás exponere dabit Deus .

T. 79. T. 58. Propitiatorium siue operculum duas puerorum im ages , auro solido factas utroque ex latere continebat stantes , pedibusque ita constitutis , ut continere sese posset , brachiorum loco alis præditas , quas altera imago contra alteram ita tendebat , ut operculum superius obtegentes sedilis formam pararent : veluti si quis pedibus in operculo constitutis ut in scabello , ipse super obtentis Cherubim alis federet . Namque hæc sedes Dei erat . Sicut sèpissimè scriptum legimus : Qui fedes super Cherubim . Erant autem maris & fœminæ specie varij , cætera sibi omnino æquales , inuicemque similes , seseque mutuo aspicientes , facie ad propitiatoriū spaciū conuersa : ita ut insidentem alis suis Deum , ac propitiatorium pedibus prementem conspicerent , s.s.e . Et loquar ad te super propitiatorium , ac de medio duoru Cherubim , qui erunt super arcam testimonij , cuncta , quæ mandabo per te filii Israel .

MENSA PANVM.

POST constructam arcam cum operculo & Cherub iubetur Moses facere mensam de lignis Sitim assere vndique ductilis auri laminis operto : ita ut mensæ corpus , ut sic vocemus , cedrinum ; pellis ipsa aurea esset , duobus longa cubitis ; lata uno cubito , & alta pedibus adiunctis quantum cubitus cum dimidio tollitur . Circundabatur autem superius mensæ limbis clausura aurea , hoc est , ornamento lato , quod epistyli formam referebat : Ea vero palmi vnius mensuram latitudine continebat : crassa quantum coronam , siue coronidem superdutam ferre posset . Quatuor autem pedibus sufficiebatur mensa ; quibus quatuor annuli additi locum vestibus inferendis ad tollendum ferendumque commodis præbebant . Erant autem annuli sub clausura illa non magis etiam quam clausura cum coronide prominentes . Vectes ex cedrino ligno , auro obducti , eoque ductili : qui tamen tunc inferrentur in armillas , cum mensa mouenda , asportandaque esset . Huius mensæ usus erat ad panes perpetuò continendos , iugis conuiuij significatione , & forma ; cui ministerio scutellæ , co

chlearia , & semifistulae ad libamen , & expurgatoria instrumenta , quibus mensa abstergeretur , omnia hæc aurea fuere .

CANDELABRVM.

CANDELABRI nomen Hebraicum à luce , qua semper præditum erat , siue à lucernis , quas continebat , factum est MENORAH . Est enim NIR lucerna ardens , quales candelabrum illud septem habuit perpetuò lucentes . Possemus ex vocis pondere Latinè vertere lucernatum : idque nomen ad arcanam significationem faceret : Sed ad rem ipsam indicandam , candelabri nomen satis est idoneum . Fuit autem candelabrum nō minus etiam quam cæteræ sacræ domus partes exemplari proposito præscriptum : ideoque reconditæ significationis habitum monumentum .

In primis enim materia solida purissimo auro constabat ; totum ductile integro opere , & continuum præter lucernas , quæ imponi & deponi poterant , & præter protractoria & emunctoria . Omnia simul candelabri videlicet , & instrumentorum aliorum pondus non maius aut minus quam KIKAR fuit . In quo artificium dexteritatem admirari est .

Forma vero Candelabri huiusmodi fuit .

Pes ipse humani femoris figuram habuisse videatur ex nomine Hebraico כַּנְעָן quod femur significat . Est enim femur sedentis hominis basis . Igitur pedem inferius latum & superius angustiore obelisci ferè formâ pingimus , quod oportuna mensura , quâta videlicet femoris ad tibiam ratio est , hastile subtilius produceret , ut tibia ex femore connexa producitur . Hoc hastile Hebraicè קָנֵא dicitur : Latinè Cannam sonat . Hæc , ut tibia femori , pedi æqualis erat . Deinde pomì siue mali figura erat , quod velut nodus tres ramos productos emittebat : medium vnum rectum , duos vtrimeque paulò altius . Duo etiam alij rami diducebantur , recto perpetuò crescente , & pomo similiter deductiōnem proferente . Duo item alij eodem ordine prodibant ex pomì figura . Erat igitur ipsum medium hastile , quod singulariter Candelabrum vocatur , rectum ad summū usque . Et sex rami ex duobus lateribus , vtrimeque tres prodeuntes , cum tribus nodis ad pomorum instar fabrefactis . Rami singuli ternis patulis scyphis ornati erant , oblongis , bina latera æqualia habentibus , ac binos angulos efficientia , alterum acutiore , obtusiore alterum , ut amygdalæ aperta dimidium cauum referrent singuli scyphi . Legimus enim Hebraicè tres scyphi M E S V K A D I M : Latinè amygdalati vertere possumus . Quod vetus Interpres intellectus cum redidit , in nucis modum . Amygdalum enim nucis etiam genus est . Prætereà singuli rami pomum habebant , & ex pomo prodeuntem florem , quo imponenda lucerna exciperetur . Erant autem in recto hastili quatuor scyphi amygdalati , tres in superiori parte ultra postremum nodum cum pomo & flore , & vnum infra nodos omnes , ea parte qua crus siue hastile femori iungebatur . Deinde erat pomum & flos . Seorsum autem septem lucernæ factæ mallei artificio . namque in alio opere emni candelabri hoc perpetuò præcipitur . Erat autem antiquarum lucernarum figura oculo ferè similis humano , nisi quod altera ex parte ansam auriculæ modo habebat ; altera prominentiam oculi angulo non dissimilem continebat , in qua filum incensum eminebat .

Ad candelabri ministerium , hoc est , ad lucernas duo instrumenta aurea addita sunt , aut plura etiam paria binarum formarum : Alterum Latinè emunctorium vertit Interpres noster ; alterum , ubi quæ emuncta sunt , extinguuntur , periphrasi exposuit . Sed quid propriè essent quamque formam obtinerent , nomina & descriptio Hebraica declarant , M A L K A H H A I M , & מַלְכָה הַחֲמִיר בְּמַחְנֶת הַחֲמִיר כהנְתוּת בְּמַחְנֶת כהנְתוּת parua

parua forceps acutis ad extremum brachiolis, quibus lucernæ filum trahi, dispensari, & temperari poterat. Altera etiam forceps maior erat, qua exusta iam & fungosa filii pars, ignisque lucem obscurans, magis, quam iuuans, præcidi, extinguique poterat.

TABERNACULI FABRICA.

TABERNACULUM propriè vela siue cortinæ faciunt, ut cætera tentoria castrorum. Velorum verò continendorum causa cætera parantur omnia, ut mali, funes, paxilli, fibulæ, & alia. Quamobrem cùm tabernaculi fabricam describeret Deus, cortinas proposuit, tanquam supremum tabernaculi opus, & quod multo plus operæ & temporis exigebat ad absoluendum, quam ceteræ partes, ut asseres, paxilli, cardines, & columnæ. Diuisum est autem tabernaculum in partes duas, clausam, quæ propriè tabernaculum vocatur; & apertam, quæ velut aera siue atrium regium erat, quo populus conueniebat. Ipsum autem tectum tabernaculum, suā etiam diuisionem habebat, quæ Sancta sanctorum dicebantur. Fuit autem tabernaculi, hoc est velorum materia linum, siue byssus dupli filo & retorto, hyacinthus, & purpura, & coccum dibaptum. Ex quibus contextæ sunt cortinæ coloribus commixtis, pro operis ratione, non textura simplici, sed quali vtuntur, qui aulæ conficiunt, aut acu potius: namque Latinè opere plumario legimus; Hebraicè verò opere H O S S E B inuentoris, siue artificis, vel acu pictoris. Erant autem omnium cortinarum communis figura Cherubim, quorum faciem, & carnem omnem partem candidam rubramque esse oportuit; plumas hyacinthinas rubras, ac non nihil albo variegatas.

Erant cortinæ decem, singulæ vicenis & octonis cubitis longæ, quaternis latæ. atque ex his cortinis quinæ consutæ simul sunt secundum latitudinem, ita ut quinque fieret dimidiū velum viginti cubitis latū; & octodecim cubitis longum. Eadem ratio obseruata est in alteris quinque, atque in extrema ora vnius quinarij, hoc est, in quinæ cortinæ limbo extremo quinquaginta laqueoli confecti sunt hyacinthino filo contexti: Hispani ojales siue alamates, Galli Aneaus vocant. Et totidem etiam eodem modo in alterius quinterni extremo limbo. Vtrique simul velo connectendo apparati sunt vncini duplices quinquaginta aurei, siue fibulam Latini nominent, quam Hispani prendedero dicunt.

Laqueolos illos Interpres noster vocat ansas, & vincinos annulos dicit.

Deinde verò undecim aliæ cortinæ paratæ sunt ex tela caprinis pilis cōfœcta, quam Cambelotum vocant.

Singulis autem cortinis longitudo fuit cubitorum trigenerum; latitudo verò quaternorum, ex quibus quinq. seorsum consutæ sunt secundum latitudinem, ut ex illis efficeretur velum viginti cubitis latum, triginta longum. Et sex aliæ simul etiam consutæ conficiebant velum viginti quatuor cubitis latum, & triginta longum. In utroque autem velo quinquaginta annulæ paratæ sunt, ex eodem, ut existimamus, filo caprino: quandoquidem nihil singulare sacra descriptio indicat. Et his connectendis ærei vncini parati etiam sunt quinquaginta.

Præterea duplex quoque velum concinnatum est, quod ex altera parte arietinis pellibus rubris simul confutis, ex altera vero taxorum pellibus cū pilis suis constabat: ita ut interius leuem & rubram faciem; exterritæ pilosam taxicolorem haberet. Atque haec tenus tria vela indicauimus: duo simplicia, & vnum duplex. Atque horum velorum principia ratio in tabernaculo erat: quibus commodè continendis subiunctæ descriptionis structura opus fuit.

Quadragesima sex asseres ex ligno cedri Sitim dictæ parati sunt. oportuit autem ex arbore quam rectissima illos præcidi. Namque ita locum interpretamur,

Et facies tabulas stantes: quod Hebraicè sic legimus; Et facies asseres tabernaculo ligna Sitim statim; quod rectorum interpretamur. Singuli autem asseres cubitis denis longi, & sexqui cubito lati erant; crassi verò, ut Iosephus describit, quaternis digitis, sed crassiores fuisse, res ipsa indicabit. Singulis autem asseribus, bini cardines quadrata forma velut incastraturæ incisi fuere.

Ex his viginti murum alterius lateris secundum longitudinem tabernaculi faciebant, & totidem alterius. Longitudinem autem statuimus ab Oriente in Occasum. Sex verò postremum tabernaculi murum secundum latitudinem constituebant. Sed tamen his coniungendis duo alij angulares additi sunt asseres binorū laterum asseribus vtrimeque æquales crassitudine, quibus etiam sui cardines accisi fuere.

Cardinibus infigendis & omni sustinenda fabricæ bases ex argento fulæ sunt numero nonaginta sex: singulæ mortariorum modo cauum habentes locum quadratum, cui cardo immitteretur: atque singulis asseribus binæ bases adscriptæ, ita, ut asser velut humanam statutam longa veste indutam; & cardines crura, siue crurum ossa; bases verò pedes referrent humani corporis. Singuli laterum singulorum asseres quaternas armillas habuere, binas superiùs; inferiùs binas, ut vertibus immisso per totum latus pertinentibus connexi continerentur: Et ne quis ab alio discreparet, foramen medium per omnes æquali spatio pertulit adactumq. vectem admittens efficiebat: ita, ut quatuor vectes exterius per armillas conspicerentur transmissi; vnum intra asserum crassitudinem iniectus, medius lateret.

Angulares autem asseres ab inferiori parte considerati, aliis æquales similesque erant, superiùs autem anulum aureum sibi affixum habebant, quo vtriusque lateris extremi compagum asseres coniungerentur, atque ipsi medijs ex binis muris vnum tabernaculum facerent. Erat autem materia asserum, ut diximus, cedrina; sed singuli asseres aureis laminis artificiose obducti, & armillas aureas habebat, & vectes cedrini auro etiam obducebantur. Atque ita basibus constitutis, & asseribus erectis, atque coniunctis & concatenatis, angularibusque asseribus admotis, tabernaculum statubatur tribus muris, duobus æqualibus ab Ortu in Occasum protensis; tertio autem, eoq. minori à Meridie in Aquilonem Occasum spectante. Ab Oriente verò apertus locus erat, hoc est absque muro, nisi quantum velis, ut statim describemus, obtentis claudebatur.

VELVM ANTERIVS.

AB ortu Solis locus asseribus vacabat apertus ac patens mansurus, nisi obtento velo exteriùs existentium hominū intuitum arceret. Erat autē velum eadem materia contextum qua prima illa iam descripta: videlicet hyacintho, purpura, & coco bis tintæ, ac bysso retorta, eleganti artificio; cui suspendendo aptatæ sunt columnæ ex eodem ligno, quinque aureis obductæ laminis, basibus totidem subiectis ex ære fusis. Vnicuique autem ex columnis affixus erat ex superiori parte vncinus, ex quo velum extensum suspendebatur. Hoc autem velum Hebraicè M A Z Z A K dictum: Latinè Operatorium, siue tentorium, ut Interpres noster vertit, dici potest.

VELVM INTERIVS.

SIMILE etiam ex eadem materia velum paratum est ad sanctissimi appellati loci distinctionem, ope re tamen elegantiori, videlicet, Cherubim figuris contextis; cui sustinendo, quatuor columnæ quadræ ex ligno Setim dolatæ, atque aureis laminis obductæ fure, vncinis etiam aureis superiùs infixis, & singulis columnis singulæ argenteæ bases subditæ.

Hoc tanquam murus quidam dividens intra tabernaculum ipsum interiectum fuit decem cubitorum intercepto spatio inter ipsum & postremum tabernaculi parietem: ita ut quadratus relicitus locus fuerit, quantum

quantum ex ratione è Salomonis templo obseruata definiere possumus : id quod etiam Iosephus affirmat.

Igitur areæ loco afferibus erectis & per vèctes angulareque afferes coniunctis circumcluso , atque illa murorum forma coercito spatio, velum illud primum hyacinthinum, atque purpurea byssinaque materia contextum, bis quinis cortinis constans imponebatur , quod quadrati superius tecti formam referebat. Cuius utrumque in muros ipsos octeni cubiti pendebant ad Meridiem, & Aquilonem; ad Ortum verò & Occasum quaterni. Erat enim velum latum cubitis octo & viginti, longum verò quadraginta . Locus afferum muris occupatus, cum ipsa afferum crassitudine longus erat cubitis duobus & triginta ; latus verò duodecim. Namque interior area cubitis triginta , ad exteriore usque columnas longa erat; & decem cubitis lata. Huic velo secundum ex caprinæ lanæ telis constitutum , & deinde tertium illud duplex superius villosum ; inferius lœue, ac rubrum inducebantur. His enim exterioribus venti, pulueris, atque aliarum ex aëte & terra incommodatum excipiebatur vis ; & interius velum purum atq. ab his labibus alienum conseruabatur.

ATRIV TABERNACULI.

TABERNACULI atrium eandem longitudinis & latitudinis formam cum tabernaculo obseruabat ab Ortu ad Occasum longitudinem, latitudinem verò à Meridie in Aquilonem definiendo . Erat autem area centum cubitis longa ; lata verò in subduplicem, hoc est, quinquaginta cubitis . Hoc spatiū cōcludebatur erectis columnis vigenis secundum longitudinem ex eodem ligno argento obductis : sed basi ænea , & superiori circulo capitelloq. argenteis ; quibus argentei etiā clavi capitibus curvatis, Vau literæ instar, infixi erant. In latum verò ab Occasu decem columnæ aliis omnino persimiles statuebatur . Atque ab Oriente totidem, hac tamen ratione, ut quatuor mediae columnæ ab Ortu, aditum, siue ostium populo pararent. Distabat autem columna una ab alia cubitis quinque . Igitur à medio punto ex Orientis parte fixo, numerabantur cubiti decem ad Meridiem , & totidem ad Aquilonem. Atque columnis ibidem constitutis, vela ex lino torto opere artificiose , eoqué inæquali contexta, perinde ac si variis laqueis, & concatenationibus in fundæ textilis modum sculpta essent, per omnes columnas suspensa extendebantur quindenorum cubitorum . In medio autem latitudinis spatio ad Ortum , qua porta erat viginti patens cubitis, preter quatuor columnarum interstitia, velum eodem nomine dictum, quo illud tabernaculi exterius, eadem etiam materia confectum ; sed artificio acu pictoris ornatum tendebatur . Alia autem vela præter id quod ostio obtendebatur superius ex columnis dependebant ; inferius verò cuneis siue paxillis æneis in terra fixis continebantur ; paxillis autem alligabantur funiculi cortinis assuti. Altitudinem verò singularum columnarum, quanquam Moysis descriptio non exprimat, nouem aut decem cubitorum fuisse existimamus, quod ad humanæ staturæ (quæ totum opus refert) rationem, hæc ratio ac mensura commodè referatur.

ALTARE HOLOCAUSTI.

SACRAS hostias faciendi causa Ara diuino iussu constructa est ex materia Sitim, quinque cubitis longa, ac totidem lata, hoc est, quadrata superiori & inferiori ex parte; alta tamen tribus cubitis, quo Sacerdos ministrans pertingere commodè posset. In superiori autem parte ad quatuor angulos totidem prominebant, veluti cornua obelisci instar habentia ex ipsa eadem materia, non adiuncta, sed continuata. Totum autem opus hoc æreis laminis erat obductum interius & exterius . namque cauum opus erat , & superius atque inferius etiam apertum. Huic operi additum est cibrum reticulatum æneum quatuor pedibus fulcitū, quod inferri in aram

ipsam posset, quatuor annulis siue armillis ad quatuor angulos constitutis ad communitatem inferendi & efferendi. Erat autem ea longitudine ac latitudine, quam locus ipse excipiens postulabat ; altitudine verò sesquicubitali: ita ut illatum ad medium usque aræ pertingeret. In illo cribro composita ligna & hostia ardebant, carbones autem ac cineres in terram decidebant, qui facile verri , abstergique poterant. Aræ lateribus duabus ansæ binæ affixæ vèctes excipiebant, ex eadem materia factos, æreque obductos, ad asportandi usum.

Huius aræ ministerio apta instrumenta erant cacabi siue ollæ, quibus cinis asportaretur, & palæ ad auferendum cinerem habiles, & dispersoria , & vinci, & forcipes . Hæc enim Hebraicis nominibus , סְרָוֶת יְהִי מַחְנֵת מִקְרָב pro quibus Latini Interpretæ redundant lebetes, forcipes, fuscinalas, & ignium receptacula: fuere autem omnia hæc.

ALTARE INCENSI.

ARA thymiamatis siue incensi, ex lignis Sitim cubito longa & lata ; duobus cubitis alta , auro omnino obducta, prominentibus etiam amiculis & linteis , circumornata in coronæ modum, ansis adiunctis aureis, per quas vèctes inferrentur cedrini auro obducti.

Dispositio tabernaculi & rerum que in ipso erant.

Primum omnium erigebatur atrium ab Ortu ad Occasum secundum longitudinem . Deinde etiam afferum septum statuebatur ea parte Occasum respiciens, qua altero ex minoribus lateribus clausum erat : cui primæ illæ Cherubim contextæ cortinæ tecti modo imponebantur extensæ, deinde caprinæ , postremum duplices ex taxinis & arietinis pellibus. Deinde velum illud inferebatur , quod sanctum à sancto sanctorum, siue ab adyto separabat. Tum verò anterius illud velum quinque columnis pendens constituebatur , quod primi ostij haberet instar . Intra adyptum arca illa fœderis media collocabatur, & altare dictum Thymiamatis siue incensi ante arcam ipsam . In priori autem tabernaculi parte ad Meridianum latus candelabrum ; ad Aquilonare verò mensa collocabatur : quæ panes contineret perpetuò propositos ; quos in arcæ apertæ Misn. de formam confessos fuisse, in lib. Misnaioth legimus. נְבוּן Extra tabernaculum verò intra atrium ipsum ad Aqui- c. 3. 87. lonem aliquantulum admota ara illa magna constituebatur, in qua hostiæ sacrificarentur. In eodem autem atrio inter aram magnam & tabernaculum erat Concha magna ænea, columnæ æneæ imposta, oportuni siphonibus distincta, quibus aqua ad ministrorum lotiones effunderetur. Illa autem ceu fons semper erat plena aqua. Atque hæc de tabernaculi opere omni.

ARIEL, SIVE DE

TEMPLI FABRICA ET
STRVCTVRÆ,

Volumen tertium.

NTIQVIS fas non fuit, templum priuato consilio aut voto ædificare, ne ea re religionis communio discinderetur, dum singuli suis, ac suorum inuentis studentes simultatem excitarent ac fouerent. Erat præterea magnum periculum, ne pro vero cultu alienus iniretur, orbe terrarum vanorum deorum vanissimis cultibus distracto. Templum igitur hominibus ad unius Dei cultum unum esse tunc oportuit, in quo eandem sacrorum, & doctrinæ rationem omnes tenebant, quicunque in Dei populi numero conscribi studerent. His accedit templi significatio; quæ cum simplex perpetuò fuerit, unius Ecclesiæ exemplar habuisse debuit, quam postea unam, sanctam, catholicam ex omnibus

omnibus terrae familiis sibi constructurus erat Deus. Huius rei decretum eiusmodi scriptum legimus: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes (quas possessuri estis) deos suos, super montes excelsos & collis, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas. Lucas igne comburite, & idola comminuite: disperdite omnia nomina eorum de locis illis. Non facietis ita Domino Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ovi. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac latabimini in cunctis ad quem miseritis manum vos, & domus vestra, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. Non facietis ibi, quae nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. Et paulo inferius: Cae ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris: sed in eo quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quaecunque praeципio tibi. Interim autem dum Iraelitica regio bellis partim vexata ab incolis & finitimis; partim aduersus eos exercita est, nullum templum est constructum; sed templi loco tabernaculum illud mobile a Mose in solitudine erectum frequentabatur: quod paulo post primam regionis expugnationem publico totius Ecclesiae consensu ex diuina voluntate in Silo fixum fuerat, s. s. e. Congregatusque est omnis Israel in Silo, ibi. fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis terra subiecta. Mansit autem illic sacri loci nomen & religio, usque ad Heli Sacerdotis extrema tempora, cum Deus proditi a Sacerdotibus officij pertassus, & locum illum, & Sacerdotalem omnem Heli familiam abdicavit; Ephraimiique tribum, quam ad eam delegaverat rem, ob neglectam pietatis rationem dignitate illa priuauit. Atque interim Dei arca hospitiis sua est, quoad Dauidi regno iam firmato, Iudea tribus, in eaq. mons Sion, & Hierosolymorum vrbs delecta est, vbi arcæ sedes, & Deo locus ad populi sacrum conuentum dicaretur, s. s. e. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem eum protuocauerunt. Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilum rededit valde Israel. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus. Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit; Sed elegit tribum Iuda montem Sion quem dilexit. Et aedificauit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in secula. Intellexerat enim Dauid Hierosolymam vrbe a Deo iam praeceteris electam, in qua sacrum sanctumque templum construeretur. Eius autem rei argumentum publice fecerat prosperitas domui Obed Edom Gethæ allata postquam arca ibidem fuisset deposita. Quamobrem in montem Sion, ac Dauid ciuitatem deducta fuit: vbi cum Dauid de templo cõstruendo cogitans cum Nathan propheta deliberaret, certo Dei oraculo per eundem vatem est admonitus, quod illam sacram Hierosolymis quidem esse statuendam, sed auctore filio eius, regisque herede: cuius tranquilla tempora futura aedificandi commoditatem ac facultatem allatura essent.

Igitur magnam auri, argenti atque æris copiam Dauid comparare coepit, quam filio ad sacrum opus faciendum ex testamento legaret. Sed quinam totius vrbis potissimum locus aedificando templo idoneus esset, in incerto fuit; donec diuinæ misericordia & clementia manifestis exemplis est ostensus, Gad propheta huiusmodi primum indicante, ac deinde optimo rerum exitu spectato, s. s. e. Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & dixit ei, Ascende, & constitue altare Do-

mino in area Areuna Iebusæ. Et ascendit Dauid iuxta sermonem Gad quem præceperat ei Dominus. Consپiciensque Areuna animaduertit regem & seruos eius transire ad se: & egressus adorauit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est, ut veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui Dauid ait: Ut emam a te aream, & aedificem altare Domino, & cesseret interficio quæ graffatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat & offerat dominus meus rex sicut placet ei. Habes boues in holocaustum, & plaustrum, & iugaboum in usum lignorum. Omnia dedit Areuna regi, dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex ait, Nequam ut vis, sed emam pretio a te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues siclis quinquaginta, & aedificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta, & pacifica; & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. Atque ita loci delectus manifestis signis est ostensus. Nam ultra prophetæ indicationem ignis de caelo delapsus victimas corripiens, & sublata continuò plaga, qua populus publicè afficiebatur, manifesta diuinæ probationis argumenta dedere, s. s. e. Et aedificauit ibi altare Domino, obtulit holocausta & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne de caelo super altare holocausti. Præcepitque Dominus angelo, & conuertit gladium suum in vaginam. Protinus ergo Dauid videns, quod exaudisset eum Dominus in area Ornata Iebusæ, immolauit ibi victimas, ut in loco iam diuinitus probato. Atque ita locum totum, hoc est, montem ipsum sexcentis argenti siclis mons ab Areuna emit: cum antea aræ statuendæ locum, & πύριον boum par tantum quinquaginta siclis emisset. Erat autem ille idem mons Moria olim ab Abraham appellatus, in quo Isaac iussu Dei sacrificatus fuerat alligatus.

PECVNIA FABRICÆ.

Post certum iam & diuino numine probatum loci delectum ac situm pecunia parata est ad operis impensas innocentissimis modis, hoc est, regiis imprimis & populi inuitati atque regis exemplo prouocati donariis. Namque rex ipse præter magnam auri, argenti, æris ac ferri, lignorum, marmoris, gemmarumque variarum, præcipue onychum, carbunculorum, & vestium auro intertextarum ex hostium præda compotatam, atque in id opus antea sibi sepositam vim; ex sua ipsius familiari ac propria pecunia auri ex Ophyre allati, ac rudis adhuc tria millia Chichar; argenti verò fusi ac puri septem millia Chichar. His autem addita sunt donaria populi ex consulto totius senatus, & omnium ordinum, auri rudis Chichar quinque millia; & cusa monetæ decem millia Adarconim notissimæ tunc monetæ; & argenti decem millia Chichar; æris autem octodecim millia Chicharim; chalybis verò siue ferri, centum millia Chicharim. Continebat autem Chichat vulgare sexaginta libras; & sanctum centum & viginti, ut in libro de Siclo docuimus. Varij præterea lapides à plurimis donati sunt. Atque in thesauros comportata res omnis Iehhieli Gersonitæ credita est. Neque enim tantum opus sine magna pecunia, eaque iam seposita debebat incipi: id enim architecturæ rectæ instituta ratio non patitur, s. s. e. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendū: ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipient illudere ei, dicentes, Quia hic homo coepit aedificare, & non potuit consummare. Fuit itaque præter aurum, argentum, atque æs ad vas omnia sepositum; Votivi auri à rege & populo donati Chichar octo millia, & Adarconim decem millia: argenti decem & septem millia Chichar; æris octodecim millia Chichar; & ferri centum millia. Hæc autem summa ad opus ipsum à Dauid parata

Psal. 77.

2. Reg. 6.

2. Reg. 7.

2. Reg. 14.

Rabag 1.
Samuel 24.

16.

1. Psal. 19.

Auri

K. 8000.

Adar.

10000.

Argenti

K. 17000.

Aeris

K. 18000.

Ferri

K. 100000.

Parata

uid parata filio Salomoni tradita est cum exemplari totius operis: ut multi ex auctoribus scribunt.

Proxima est artificum & operarum cura, & distributio: quam sapienter Salomon instituit, accersitis e Tyro architectis regiis; quibus una cum suis collato consilio & addita opera ædificium omne feliciter expeditur, & citius. Sed quia magnum opus longi temporis spatio indiget, id tedium operarum frequentia est redemptum, quæ ad cædendam, aptandam, compor-tandamque materiam comparata sunt, regij decreti auctoritate interposita, & idoneis operarum præfectis creatis. Ex Israëliticis igitur proselytis ad lapidicinas addicti sunt octoginta millia hominum & septuaginta millia qui lapides & ligna ad locum oportunum aspor-tarent. quibus industrij & ingeniosi viri præfecti sunt tres mille ac sexcenti. Inuenti enim fuere illo tem-pore inter Israëlitas proselyti centum & quinquaginta mille, qui operas suas prætare possent, & tres mille & sexcenti, qui illos alios exerceant. Præter hos etiam ex Israëlitis destinati sunt ad Libanum monte triginta mille viri, qui Tyriis lignorum cæforibus adiumento essent. Ex his in tres partes distributis deni mileni singulis mensibus in Libano monte lignorum cæforibus operas ad ministerium nauabant. Erat autem multa artificum optimorum copia, partim eorum quos Dauid instructos ad id operis regiis stipendiis optauerat, partim ex Tyriis Phœniciae architecturæ peritissimis, & Græcae non ignaris. Inter quos celeberrimus in omni metallico opere Hyram patre Tyrio, & matre Israelite ex tribu Dan.

ÆDIFICIT PARTES.

IG I T U R materia omni comparata, & operis distributis atque instructis, artificibusque edoctis, templi area primum delecta est ad eam totius ædificij partem quæ diuini palati significatione proprius relatura erat. Fuit igitur area descripta cubitis longa non minus quam sexaginta ab Ortu Occasum versus; lata vero viginti cubitis ab Aquilone ad Meridiem, complanato omnino, adæquatoque solo: quam etiam rationem sculptrores obseruant, cum ad humani simulachri statu ram oblatum saxum præcidunt; quadrangulare namque parant, cui subtripla longitudini latitudo sit. Cubitorum autem quantitas eadem fuit, quæ in priori tabernaculi structura à Mose est tradita. Hoc enim illa oratio significat, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta. Atque ita fundamenta magnis lapidibus iacta sunt. Erant autem lapides omnes marmorei, quos **¶** Hebraica lingua שָׁׂׂבָּד vocamus. Ex quo genere pistrinorum etiam molæ fiunt optimæ; quamobrem alio nomine lapides נְדָבָּה dictos esse obseruauimus. Fuit autem sub terra fundamentum iactum pro ratione magnitudinis operis ipsius secundum artem. Ea ratio constat circulo facto, cuius diameter muri super terram ducendi crassitudinem contineat, cui circulo quadratum admoetur, super cuius quatuor angulos circulus duatur alter: deinde circulo maiori quadratum additum inferioris fundamenti commodissimam crassitudinem reddit. Atque in anteriori huius ædificij facie, vestibulum etiam constructum est Hebraicè בְּנֵי לְאַתִּים à Latinis interpretibus porticus dictum: cuius latitudo decem, longitudo viginti cubitos continebat in area; sed latitudo porticus respiciebat longitudinem domus; ita ut totum ædificium longum esset septuaginta cubitis, & latum viginti. Murus autem crassus cœptus est ad quintum usque cubitum eadem crassitudine ductus; à quinto autem cubito reductus est uno cubito tenuior, ita ut gradum in scala sectum referret. Atque ea crassitudine usque ad quintum etiam cubitum productus, eoque loco iterum sectus cubitoque integro reductus est: atque ea crassitudine denuò surgens ad quintum cubitum denuò fuit reductus, ac deinde ad summum usque rectus processit inter quindecim, ac vigesimum

cubitum fenestræ apertæ sunt ex utroque latere Meridionali & Aquilonari introrsum angustiores; extrorsum verò latiores. Tum demù ex interiori parte, muri omnes vestiebantur asseribus cedrinis, siue larignis, quod Cedri genus est, ad vigesimum usque altitudinis cubitum: quibus asseribus alij impositi secundum latitudinem contigui primam contignationem efficiebant, spatio intercepto viginti cubitis lato, totidem alto, & sexaginta longo. Deinde paries nudus in altum processit ad trigesimum cubitum à pavimento infimo. To ta enim domus præter vestibulum longa erat sexaginta cubitis, lata viginti, alta triginta. Itaque duplex erat longitudo ad altitudinem collata; ad latitudinem vero triplex. Superior contignatio, quæ tectum omni domui faciebat, cedrinis trabibus constabat. Sed vestibulum in turris formam ædificatum centum viginti cubitis altum erat; videlicet duplum longitudini ædis totius interioris. Dicimus autem interiorum ædem, quidquid intra vestibulum est. id enim ita nominat Scriptura. Sed ut ad ædem absoluendam redeamus, ædis pavimentum buxeæ materia stratum erat, quam Interpres noster Abiegnam dixit. Habet enim buxus præter coloris elegantiam, soliditatem ossium ferè æmulam, & poliendi nitorem admittit, ut lapides durissimi. Verum asseres quæ parte contignationi priori coniungebantur ornamento coronali finiti sculpturis distincti erant ele-gantibus instar pomorum, quæ à nonnullis herbariæ rei peritis Amoris poma vocantur; Arabicè Berengenetus; Itali non satis apta vocis imitatione Malensane; Hispani aptiori multo Berengenas dicunt, sicut ex genere solatrorum. Erant etiæ figuræ florum non omnino explicatorū, sed erumpétiū inferiū ac superiū procurante fascia in fundæ modum contexta. Intra ædem ab Occasu intercepto cubitorum viginti spatio paries cedrinis asseribus est interiectus à pavimento ad priorem contignationem; atq. ita quadratus omnino locus relictus est viginti cubitis altus, totidem latus, ac longus totidem: cui nomen simplex Hebraicè fuit DEBIR; Latini penetrale oraculi domum, & adytum dicere solent appellabatur etiam Sanctum sanctorū, aut uno vocabulo Sancta, ut à D. Paulo, aut secundum tabernaculum.

Porrò omnia cedrina ligna, quibus vel muri vestiti, vel prior contignatio constructa, vel interiectio adyti composita fuerat, aureis laminis artificiosè obducebantur, omnibus sculpturam figurarum cōseruatis formis, atque adeò pavimentum ipsum tam interioris quam exterioris ædis aureis laminis fuit obductum. In ipsis autem aureis laminis, quibus muri obtegebantur, incisa erant figuræ palmarum, & Cherubim, tam ex interiori, quam exteriori ædis parte, quæ DEBIR vocata est.

Præterea in DEBIR porta erat quatuor cubitis lata, & octo alta: namque duplex esse solet portarum altitudo longitudini in recte instituta ædificandi arte, quam rationem Salomon est perpetuò securus. Sumitur autem in portis prius latitudo quam longitudo.

Hanc descriptionem nostra communis versio sic redit: Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum, postesque angularum quinque. Hebraicè ad verbum sic legimus: Et ostium DEBIR fecit valvas lignorum olei, superliminare & postes, quintam. Ignis olei vocantur resinosa ligna, cuiusmodi Larices sunt, ex quibus oleum larignum, & abiegnæ ex quibus oleum abiegnum defluit: nos huic posteriori simile genus interpretamur. nam de latice iam fecimus mentionem. Quod vero ait quintam, illud significat totam portæ latitudinem valvas continentem tribus membris constitisse, superliminari & duobus postibus, cuius aper-tura subquintupla esset muri latitudini, quam viginti cubitis definitam ostendimus. Huius portæ valvae ex eadem materia erant cum postibus ac superliminari, limbo in fundæ modum ornatae, & palmis ac Cherubim sculptis & floribus etiam nondum satis explicatorum figuris: Atque haec omnia auro obducta int-

gram artis elegantiam referebant. Prioris ædis parti intra vestibulum quam H E I C H A L Hebraicè vocant; Latina versio sanctum vel templum vertit, porta etiam est constituta in medio loco è regione interioris duobus postibus & superliminari ex lignis olei quinque cubitis lata; decem alta. Quam ita vetus Interpres reddidit: Fecitque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos. Hebraicè sic legimus: Et hic fecit ad portam H E I C H A L postes ligni olei ex quarta. Illud hæc oratio significat portæ illius latitudine, quartam partem totius muri occupasse. Erat autem murus viginti cubitis latus à Meridie ad Aquilonem. Hanc portam duæ valvae cludebant, ex buxo, laqueis binis fundæ instar implexis ornatae, iisque rotundis. Intra laqueos sculpturæ erant Cherubim, & palmatum, & florum ferè apertorum. Latinus Interpres ita hæc descripsit: Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, & utrumque ostium duplex erat, & seiuicem tenens aperiebatur. Hebraicè ita legitur: Et duo ostia lignorum buxorū, duæ fundæ ostij vnius rotundæ, & duæ fundæ ostij secundi rotundæ.

Intra templum, in muro ipso interiori, quod D E B I R ab H E I C H A L diuidebat, catenæ aureæ affixæ erant, quibus velum penderet; quo sanctum à sancto sanctorum etiam occultius separabat. Atque hactenus templi ipsius interior structura ac fabrica omnis descripta nobis est, cum vestibulo siue portico ante templi portam constituta.

Exterius verò tria totius templi latera, meridionale, Septentrionale, & occiduum triplici tabulatorum contignatione muniebantur ex cedrinis asseribus, hoc modo. In ipso soli circumiacentis piano trabes arrestariæ constitutæ sunt, cubitis quindenis altæ ab imo muro quinque cubitis distantes; in illis ad quinum quemque cubitum fulcra lignea affixa erant: quibus aliarum trabium transuersa nitebantur, vt contignatio fieret. Transuersæ autem trabes inferioris tabulati sex cubitis longæ, quarum cubitus unus in templi murum uno ut diximus cubito reducto incumbebat: Medij autem tabulati trabes transuersæ septenis cubitis longæ postremo cubito in muri etiam reducto gradu habebant. Tertij verò, atque ultimi tabulati longæ trabes octonis cubitis erant eodem modo in tertia reductione hærentes, quantus extremus cubitus erat. Deinde verò ultima cōtignatio erat tertiæ eodem modo constructa trabibus longioribus, vt altero capite in muro quiescentes, & altero in arrestiorum summa parte connecterentur. Deinde his alijs asseres fabrili opere compatti, & concatenati costarum instar, tabulata constituebant, quorum infimum quinque, secundum sex, tertium septem cubitorum spatio latum totam dominum tribus lateribus amiebant. Denique asseres illi omnes tabulis ex eadem materie admotis coniunctissimis instruti tabulata conficiebant; atque ita fenestræ etiam oportunè apertis, hæc velut deambulatoria constructa sunt: quorum porta in infimo tabulato, siue deambulatorio ad dextrum, hoc est, Meridionale latus, erat, in quo etiam cochlea, qua ad tertium usque ascendebarunt.

ATRII FABRICA.

ATRIA multa in templo fuisse accepimus; quorum præcipuum Sacerdotum fuit. Quod interior atrii dicitur, à Salomone continuato opere ædificatum. Dicimus verò atrium aperto cælo muris cōclusam aream. Continuit autem interioris atrij area cubitos centum & quinquaginta latitudinis ab Occasu; & totidem longitudinis ab Ortu Occasum versus: Sed latitudo qua Ortum respiciebat, maior fuit, quam illa quæ ab Occa Misna. su erat. Apertius enim ac latius spatiu[m] atriorum omittat. nium ab Ortu, quam ab Occasu fuit; ita ut tota fabrica Leonis formam referret, qui pectore quam tergo vol. 3. c. multò est latior. Vnde toti loco à Prophetis nomen 7. par. 8. A R I E L factum esse dicitur. Significat autem A R I E L

leonem fortis, siue leonem Dei. Erat igitur latus Orientale atrij tredecim ferè cubitis longius quam Occidentale. Tantum enim Geometrica ratio reddit, si figuræ quadrangulæ tribus lateribus æqualibus quartum addatur longius. Huius autem atrij muri tribus lapidum ordinibus exteriùs constabant, quos trabium ordinis unus interiùs additus vestiebat.

Atque hactenus contento studio, continuatoq. operare Salomon fecit. Neque anteà templum aut ornauit, aut nominauit, aut initiauit quam omnes hæ partes essent absolute: videlicet sancta, ædes, & atrium quod interius dictum est. In hoc atrio multa fuere cœnacula, & cubicula secundum muros continuato opere structa, cum ad thesauros, vasa, atque supellestilem aliam seruandum, tum ad Sacerdotum Leuitarum custodiam, & commorationem. Erant autem omnia, ut diximus, atrij nomine comprehensa muris exteriùs lapideis firmissimis; interiùs verò ligneo assere conuestitis. Nam quamquam nulla mentio cœnaculorum & cubiculorum fit in Salomonis historia; tamen usus ipse indicat eiusmodi mansiones & domicilia fuisse, atque etiam ipsa breuis atrij descriptio significat, illis verbis: Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum Cedri. Erant enim veluti connexa atrio Sacerdotum cœnacula illa quæ Hebraicè L I S C H O T H, Latinè Exedræ vocantur, ad ipsorum ministrorum usus parata: ita ut atrium illud sine eiusmodi exedris intelligi non possit: ut neq. ministeriū sine ministris. Legimus enim à Dauide & Samuele quatuor Leuitis concretâ custodiâ exedrarum, & thesaurorum. & Leuitas commoratos fuisse in exedris. Et de iisdem Leuitis sic statuit Dauid: Et erunt, inquit, sub manum filiorū Dauide, in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in uniuersis operibus ministerij templi. Quin & illud manifestè probatur ex exemplari totius operis à Dauide depicto, ac tradito, quod acceptum Salomon secutus est. Legimus namque: Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & coenaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiacionis, nec non & omnium, quæ cogitauerat, atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum, diuisionumque Sacerotalium & Leuiticarum in omnia opera domus Domini, & in uniuersa vasa ministerij templi Domini. Has igitur omnes exedras una cum ædificatione atrij interioris absolutas fuisse intelligimus. Erat verò exedrum usus, quem ipsa sacra historia indicat, ad ministeria, ad ministros, ad thesauros, & supellestilem comodè excipienda. Quædam autem priuata quartum dam exedrarum nomina, & monumenta inuenimus כבש. c. 1. tum in sacris libris, tum in illis antiquis traditionibus, para. 8. quas M I S N A I O T H Hebræi vocant: ut exedram se- Mif. de paratorum, id est, cantorum. פפכ. 7

Exedram etiā foci legimus, quæ Hebraicè חת' המזבח & dicebatur, in illo atrio fuisse, ut Sacerdotes nudis pedibus in atrio incedere soliti, calefierent.

Exedram etiam aliam legimus iugulationis domum Camhi. dictam, in qua certi columnarum quadratarum ordinates erant vñcinis infixis, quibus sacrificiorum carnes 4. suspendebantur.

Exedra alia fuit, in qua seruabantur ligna, sacrificiorum ignibus struendis adparata. Fuisse quoque Exedram, seu aulam magnam Hebraicè לְשָׁכַת־דִּין, in quam de rebus sacris iudicandis conueniretur, maximo Sacerdote præsidente. Huius collegij iudiciorum, & dices post Babyloniam captiuitatem dicti sunt collegi סנחרבי הנוראה ca. 11. &

Erat etiam Exedra iuxta בֵּית־הַמִּזְבֵּחַ vbi Sacerdotes ante חותם expiationis diem redueti versabantur.

Legimus fuisse Exedram dictam מִזְבֵּחַ אֱלֹהִים in qua continerentur quædam quæ sancta communia dicebantur, מִזְבֵּחַ ca. 13. siue parag. 8

Mis. de siue sancta dubia. Sed hæc fortasse cum quatuor aliis
parag. 3 ad exterius atrium referenda sunt, ut postea docebimus.
Supellectilis etiam votiuæ Exedra in atrio fuit.

Mis. de Atrium oblatæ pecunia, suam quoque occupabat
מִלְחָמָה c. exedram.

5. par. 1. Exedra eleemosynæ pauperibus probis reponendæ

Mis. de cum cæteris etiam commemoratur.

מִלְחָמָה Fuit & locus, in quo sancta sanctorum comedebant-

c. 3. pa. 8 tur, dictus postea בֵּית הַרְבָּה atrium erat cum cellis.

Mis. de Fuere prætereà in atrio interiori portæ quatuor ad

מִלְחָמָה c. quatuor mundi plagas constitutæ; sed in iis celebrati-

5. par. 1. ma fuit Orientalis, quam postea magnificenter Camhius.

Eze. 4. 21 ædificio ornauit Ioathan: cui deinde nomen portæ no-

PORTÆ uæ fuit, & antonomaticos portæ templi: eidemque

Camhius septem nomina fuisse legimus קֹרֶן חַדְשׁ תְּקַנְתַּן חַדְשׁ תְּקַנְתַּן

Ezech. 4. 3 סְרוּסִתְתַּן כְּסֻדְתַּן Alij existimant portam nouam dictam

4. Reg. 15. Ierm. 20. quod apud eam innouata fuerit id est, consuetudo obseruandæ legis; sed nos à novo opere sic appellatam existimamus.

Ezech. 7. 2 Camhius Meridionalis porta בְּשָׂמָךְ id est, porta postuum

Iter. 2. 6. 10 dicta est à postuum magnitudine spectabilis ut arbitramur.

Camh. 2. Septem portas fuisse in templo quidam asserunt:

Mis. de Tres à Meridie, ac totidem à Septentrione, vnam ab

אֶתְבָּבָה c. 3. Ortu. Sed nos in aliis atris facile concedemus tot por-

par. 1. & tas. In Sacerdotum atrio quatuor tantum ponimus: ex

de 4. 5. iis autem vnam aquarum dictam, antiqui tradunt. In

ca. 4. 5. eodem Sacerdotum atrio duos posterioribus temporis

Mis. de bus puteos fuisse legimus artificio confectos: in quos

עֲבוּדָה aquæ aliunde haustæ conseruabantur ad sactorum usus.

cap. 10. Alteri nomen fuit הַדָּוְלָה: alteri verò הַגְּלָה. An verò hi

para. 7. à Salomonis temporibus effossi ibi fuerint, & constru-

Mis. de sti, incertum nobis est; tamen existimamus nihil à Sa-

לְמָה c. 5 lomone fuisse prætermissum. Fuit etiam puteus per-

parag. 7. tufo canali per montem usque ad torrentem perti-

nenti lapide imposito cum ansa, in quem sanguis cum

aqua infusus ad torrentem defluebat.

Fuit & aliud atrium Israëlis nomine appellatum;

quod à Salomone ædificatum credimus: non tamen

tantis operibus tunc primùm ornatum, atque postea

fuit. In hoc populus conueniebat religionis, atque cul-

tus causa, dicebaturque Atrium exterius, & atrium Is-

rael. Illud verò capacissimum esse oportuit, tanti po-

puli & conuentus ter in anno frequentissimi. In hoc

Meridiem versus pulpitū erat lapideum, siue subsel-

lium Israelitæ regi paratum cum sede ad sedendū com-

moda. Nulli enim Israelitarum in templo sedere licet-

bat, præterquam regi, & pontifici. Ex illo etiam velut

sugestio rex populum despiciebat, curabatque aucto-

ritate, exemplo suo in cultus dignitate ac decore

continere. interdum etiam cum opus esset alloque-

batur. In hoc atrio ad sinistram porta fuit, dicta Ben-

jamin porta, cuius mentio apud Ieremiam est. Altera

autem porta erezione huius fuit dicta נְסָתָן יְהָוָה יְהָוָה. Hoc

atrium postea Exedris ad Meridiem & Septentrionem

construitis, & porticibus exædificatis ornatum est. In

3. Reg. 7. 12 hoc atrio porticus constructa est à Salomone postquam

porticus ille domum suam ædificasset: ut ex 3. Reg. lib. cap. 7.

annotationis.

ATRIVM FOEMINARVM.

EXTERIVS atrium à Salomone constructum vnu simplexque fuisse intelleximus viris ac foeminis commune: ea tamen, sicuti decuit, distinctione, ut altera parte viri, altera foeminæ continerentur: viri Sacerdotum atrio propinquiores, foeminæ remotiores essent. Sed crescente forsan hominum numero, vel paulatim turbari coepit ordine, opus fuit interstitio murorum, eoque non nimis alto, ut alter sexus ab altero sejunctus commodè consistere posset. Ita ex uno duo atria facta sunt, virorum ac foeminarum: vtrumque autem in sacro loco. Atque hoc illud existimamus atrium fuisse, de quo scriptum est: Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem in domo Domini ante atrium nouum. Hoc atrium porticibus nonnullis

ornatum fuit secundum ea loca quæ minimum impe-
dimenti, commoditatis plurimum afferre poterant:
hoc est, ad latéra Meridiem & Septentrionem versus,

Idem etiam atrium auctum postea fuit exedris va-
ria ad portas respectione. Namque aliæ ad sanctum
ipsum, aliæ ad profanum, aliæ etiam ad utrumque re-
spiciebant. In eodem atrio ad portam ipsam geminæ

arcæ erant constitutæ operculis perforatis, in quas vo-
tiua pecunia à singulis pro arbitrio coniiciebatur. Ea מִלְחָמָה

autem ad templi sarta recta curanda expendebatur. c. 6. p. 8
Atque huiusmodi arcas indicat locus ex Euangeliō de
Iesu Christo viduæ pauperis minutulum nummum cæ-
terorum erogationibus præferente.

Legimus ab atrio foeminarum ad Israelis atrium se-
ptem gradus fuisse, quibus ascenderetur. Camhius
Ezecc. 4. 19

PROFANVM.

POSTERIORIBVS temporibus extra Israelis ac
foeminarum atrium aliud constructum fuit, cui מִלְחָמָה hoc
est, profano est nomen factum: in quod exteri, id est, Mis. de
Gentes, quæ Israelis nomen non profiterentur, conue-
nire ad orandum possent: & Israelitæ etiam qui cære-
moniali ritu puri non essent. Ad hoc atrium illæ perti-
nebāt exedræ, quarum situm paulò antè descripsimus,
partim in sacro, partim in profano constitutæ. Habuit

etiam suas porticus atrium hoc, quibus vel imber, vel Mis. de
æstus nimius vitari posset. Huius atrij porta, quæ Or-
tum respiciebat, infinita dicebatur. Camhius
Ezecc. 42. 18

MONS DOMVS.

EXTREMVS omnium, cæterosque ambitu suo
concludens murus, fuit Hebraicè מִזְבֵּחַZZOREG di-
ctus: à quo totum spatium usque ad atria contentum
mons domus dicebatur. Atque huic muro ab interio-
ri parte scanna vndique adhærebant, quibus sedere Mis. de
populus posset, imbrice superiùs plutias, atque Solis
Sanhedrin cap. 11. vim arcendi causa ædificato. Ad Orientalem huius
portam duo iudicium collegia fuere vtrinq. ædificata.

Atque hic murus montis in secundo templo quin-
que portas habuisse scribitur. Ex quibus vna populis
proximè plantatis ornabatur. Camhius
Ezecc. 4. 14.

Quindecim gradus, quos quidam in templo consti-
tuunt, ad quos psalmi canerentur, ab Israelis ad Sacer-
dotum atrium pertinuisse videntur. Camhius
Isaiae. 6. 13; Camhius
Ezecc. 4. 21.

Erat etiam in monte domus scannum profani atrij
muro admotū in quo placentæ laudum apponebantur. Mis. de
מִזְבֵּחַ c. 1. para. 8.

DE ARIS, APPARATVQVE TEMPLI, déque horum usu.

TEMPLI apparatus pattim ex antiqui præcepti,
& ritus forma instauratus est, partim verò ex novo con-
silio institutus. Fuere namque olim in antiquo taber-
naculo, arca Testameti, altare thymiamatis, mensa pa-
nis propositi, & candelabrum. Omnia autem hæc præ-
ter arcam imitatus Salomon maiora atque augustiora
fecit, Hyram artifice summo ex Tyro euocato, qui pa-
tre Tyrio, & matre Israelitide natus paternæ artis hæ-
reditariâ laudem amplificavit. Itaque Altare thymia-
matis factū est cedrina materia, aureis laminis, iisdemq.
crassioribus obductum. Id altare in Sancto sanctorum,
siue adyto appellato collocatum est: in medio autem
adyto arca antiqua sita fuit cum propitiatorio, tabulis,
& libro legis intus inclusis.

Gemina etiam puerorum simulachra ex cedrina ma-
teria sculpi, autoque purissimo obtegi iussit, miræ pro-
ceritatis: quindenos enim cubitos vtrumq. altum erat:
vtrumque stabant pedibus in panimento constitutis,
alisque expansis; adeò ut alterius alæ extremæ pennæ
ab extremis alterius pennis, decem cubitis distarent;
atq. ita vtrumque simulachrum Cherubim altera ala
alterū contingebat; altera verò ad murum usq. pertin-
gebat; illud ad dextram, hoc verò ad sinistram consti-
tutum erat. Eorum situs erat rectus, ut stantium, facies-
que ad exteriorem templi partem, hoc est, ad H E I-
C H A L specebant.

In exteriori domo antiquo illi candelabro persimilia decem posuit solido auro facta, quinque ad Meridiem; totidem ad Aquilonem. ibidemque decem mensas eiusdem cum antiquis operis collocauit, ad dextram & ad sinistram quinas.

2. Reg. 7.
2. Par. 4.

Atque ita interioribus ædis partibus instructis exteriora quoque magnificentissimis ornamentis non absque significatione auxit. Nam præter altare illud æneum antiquum quotidiani sacrificiis consecratum, alterum etiam æneum Salomonis consecrauit viginti cubitis longum, totidem latum, decem verò altum, miræ magnitudinis & artis opus, angulis omnibus artificiose compactis, iisdemque rectis.

Camb. 3.
Reg. 7.13.

Illud autem amplissimum vas paratum est, quod ob capacitatem mare appellabatur; Latini huiusmodi lacus dicunt, totum fusile ex ære, cuius diameter decem cubitis constabat; ambitus verò triginta cubitorum erat, non enim omnino erat sphæricum: atque ideo ferè semicubito angustius, quam sphæræ ratio postulat. Referebat autem calicem, cuiusmodi in floribus spectantur, longiori superius diametro quā inferius. Huius fusio palmi crassitudinem habuit; profunditas verò vas quinque cubitorum fuit. Sub labio ipso geminus mandragorarum ordo fusus erat, hoc est, ex potmis illis, quæ amoris poma superius vocata descripsimus, ea regione qua diameter decem cubitos præcise continebat. Namque inde paulatim ad fundum usque decrescet diameter, ut totum vas calicis formam referret interius, caperetque bis mille batos. Dicitur autem inferius quadratum fuisse exteriori parte. Atque inter rotundam & quadratam figuram ouorum & capitum bovinorum figuras distinctas quadratae figuræ ambitus quadraginta continebat cubitos; rotundæ, triginta.

Huius vasis fulcrum, erant boues duodecim, fusi ænei, hoc situ, ut posterioribus cruribus ad centrum locatis, terna capita, singulas ex quatuor orbis plagiis spectarent.

2. Paral. 4.6

Decem præterea bases æneæ factæ sunt quadrati operis, secundum longitudinem ac latitudinem quaternis cubitis; ternis verò secundum altitudinem: Artificium autem basium præter formam ipsam fasciis siue processibus ambebat binis perpetuis parallelogrammis; altera ad medium altitudinis, altera ad summum iuxta ipsum arcæ superioris limbum. Inter eas autem tori procurrentes, à sequentia inuicem æquè distantes, quibus additæ per quadrum tæniae rectæ quadratas areolas relinquebant, in singulis lateribus quaternas. Singulas autem areolas figuræ prominentes primâ palmæ arboris, secundam Cherub, tertiam bouis, quartam leonis ornabant: hæc omnia prominenti opere nō fusili, sed duæstili. In superioribus basium angulis Humeruli erant quaterni conflati continuo opere, quibus lauacra singula continerentur, figuris etiam palmarum, leonum, & Cherubim circundatis toris.

In media platea, siue area, basis capitulum prominebat rotundum, dimidij cubiti altitudine conuexum, quo lauacrum in fundo ad eandem formam reductum firmè collocatum hæreret.

Sub basibus singulis quaternæ rotæ binis axibus inductæ erant, æneæ totæ ac fusiles, canthis, modiolis, radiisque constantes circa axes mobiles.

Axes enim basibus immoti hærebant. erant autem rotæ singulæ altitudine sesquicubitali.

His basibus imposita sunt lutra decem, singulis singula, rotunda, veluti dimidium sphæræ, alta sesquicubito, adiuncta crassitudine ac repandi labij quantitate. Quarum diameter cubitos habebat quaternos cum inferius reducto sinu; ita ut basium gibbo, siue capiti superius descripto insidere commode possent. Eratque sinus ille cubiti dimidij, à quo id quod ad centrum usq. supererat, hoc est, ad æquidistantem marginibus superficiem, vnius cubiti spatium erat. Atque ita conuenit à summitate sinus in lutro non fuisse plus quam

vnum cubitum, & tamen totum diametrum quatuor cubitos continuuisse. Lutra sub labio floribus & aliis ornamentiis ambiebantur.

Capacitas singulis lutris quadragenorum batorum erat. Ex his autem quinque ad dexteram, hoc est, ad Meridiem; altera verò quinque ad sinistram, id est, Septentrionem versus constituti sibi e regione respondebant. Illud autem quod mare dicebatur ad Meridionale latus Orientē versus statutū cæteris præminebat.

Ante templi vestibulum duæ columnæ Salomonis auctoritate statutæ sunt eiusdem Hyrami opus fusile æreum admirandi ac significantissimi artificij proportione ferè doricis respondentes. Erat enim vtriusvis columnæ diameter quaternorum cubitorum; scapus verò octonum denum. Atque ita ambitus vtriusvis duodecim cubitos cotinebat mensuram. In superiori parte capitula imposita sunt quinque cubitis alta, quæ liliæ speciem præbebant rotunda videlicet, inferiusque columnarum capitibus æqualia; ampliora superius ad liliæ, ut diximus, aperti & repandi formam. In ipsius autem capituli infima parte duos malorum punicorum ordines in reticuli cancellis inclusorum fecit ducentena mala singulorum capitulorum, binis ordinibus erant inclusa. Reticulatis autem fasciis totum capitulum ferè ambebat ternis; ipsæ verò fasciæ catenato etiam opere concludebantur. Atque ita columnæ erectæ capitibus impositis liliæ speciem spectantibus præbebant vna cum ipsius liliæ hastili, siue caule. Porrò has columnas erectas felicis ominis nominibus consecravit. Dexteram enim ḥv quod perpetuam constitutionem, firmitudinemque significat. Sinistram verò τύν nominauit quod ad verbum significat, in eo fortitudo. Quid hoc significaret aliás ut explicemus, Deus concedet.

Fuit præterea locus iuxta montem domus in quo Mis. de נְהַרְמָה coquebatur.

Absoluto autem templi opere, superest ut quedam indicemus quæ vel ipsi in sacra lectione obseruauimus, vel ex doctorum quorūdam expositionibus selegimus.

Templo locum tribuum omnium largitione emptum fuisse autores quidam tradunt.

De nominibus templi illa indicanda videntur; In primis montem ipsum templi omnem, alio nomine Moriah appellatum, dici domum Dei. Idem templum appellatur Lebanon, siue Libanus; eam ob rem, ut quidam exponunt, quod non nimis distaret à saltu Libani. Sed quoniam Lebanon album Latinè significat, siue candidum, alij nomen inde factum templo putant; quod in eo expiatissimis peccatis per sacrificia & preces homines lauarentur. Nos verò exspectabili, longissimeque conspicuo candore, illud nomen impositum fuisse arbitramur. Constatbat namque opus totum murorum ac tecti candidissimis marmoris lapidibus, ita ut apud exterios autores montis nubes obducti specimen longè aspicientibus præbuīs legerimus. Atqui Libano monti ipsi nubes in culminibus toto anno conspectæ nomen candoris fecere. Legimus etiam templum appellari solitum נְהַרְמָה Decus Iacob.

Idem tabernaculum testimonij ex eo, ut quidam interpretantur, dictum; quod restaretur ibidem Deum Israel habitare. Nos vocabulum מִזְבֵּחַ conuentum interpretamur, quod eo loci ad diuinum cultum publicè conueniretur, testarenturq. omnes se Israëlis Deum colere.

Præterea templum à Iacob dictum נְהַרְמָה ab Isaac נְהַרְמָה ab Abraham non ignobiles autores indicarunt.

Domus sacerdotum nomé templum obtinuit; quod nonnulli ad distinctionem Gilgal & Silo datum putant; quod illo locorū tabernacula mobilia; hoc fixum firmumque fuerit.

Sed nos id nomē ex vaticinio factum existimamus, quod futuris temporibus usque ad Christum sacerdotum rationes à templi ædificatione, & destructione, ac cap. 25. restitutione

Camb. 4.
Re. 24.13.
Camb. 11.
Ezecl. 40.3.
Leui Get.
son. 1. Re. 7.
Camb. 10.
Ier. 22.

Camb. in
Hag. 1. 1.
Isaiah 10.
Hipp. ibid.
Aben. Ezra
Thren. 1. 4.
Mis. de
Decus Iacob.

Camb. in
Hag. 1. 1.
Isaiah 10.
Hipp. ibid.
Aben. Ezra
Thren. 1. 4.
Mis. de
Decus Iacob.

I. par. 1.
Saadias 10.
Dan. 9. 14.
conGeton.
1. Samad.

I. par. 1.
Saadias 10.
Dan. 9. 14.
conGeton.
1. Samad.

restitutione ducendæ etant. Atque veterum antiquationes rerum, & nouarum ortus, quæ propriè **מִזְבֵּחַ** dicuntur templo exstante, atque utriusque ætatis teste expectari deberent.

Dicitum etiam fuisse Salomonis templum, ut probati Deo nominis auctoritate sanctius populo haberetur. nihil enim sinistri in ædificante fuit illo tempore. Deinde etiam ob eam causam, ut cum postea destrueretur populus sua, non auctoris culpa, id accidisse intelligeret.

Totum etiam templum appellatum **סָלָמָן**, hoc est, Solarium in lib. Misnaioth legimus.

Mis. de Templi sanctitatem ita antiqui distinxere, ut à mōte **כָּרְמֶל**, qui cōmuni omnibus locus erat, proximū esset, 7. pa. n. **לֹהֶן** siue profanum, quem gentibus frequentare licet ab omni penitiori loco arcendis: Deinde atrium fœminarum sacrū, intra quod Iſraelis atrium, post hoc Sacerdotum. hæc sancta omnia erant. Sed inter vestibulum & altare sanctior habebatur locus. Augustior adhuc ea tectæ ædis pars, quæ **כִּילָּה** dicebatur. Demum verò **רְבָּרָה** sanctissimus locus erat; idque propriè quod Sancta sanctorum appellabatur. Atque harum distinctionum exacta ratio explicatur in libris Misnaioth; vbi etiam hominum ordines indicantur, & quibus interdictum fuerit ab ingressu templi, & quos auctores huiusmodi distinctione & interdictio habuerit, exponitur.

Li. **וְתִזְמִין** **הַשְׁׂעִיר** Quanquam Solymorum vrbs partim Iudæorū, partim Biniaminitarum familiis habitaretur; tamen ad Biniaminitas magis quam ad Iudæos templo spectasse accepimus. Linea enim inter Iudæos & Biniaminitas ducta aram sacrā, quæ medio in loco surgebat, ad Biniaminitarum partem relinquebatur. Sunt qui hanc dignitatem Biniaminitis ob eam rem contigisse dicant: quod vñus ex omnibus tribuum principibus Biniamini in terra sancta natus fuerit. Alij quod minimum natu filium hac parte augeri Deus voluerit, exponunt; quod parentes delestari soleant minimis liberis, iisdemque domi apud se manentibus familiarissimè vti.

Mis. de Tredecim mensas lapideas in atris exterioribus fuisse, memoriae proditum est, quibus adstantes homines orarent. Fuere verò illæ partim ad occasum, partim ad Meridiem & Septentrionem sitæ, ad Ortum nulla. 6. par. 7. Camb. 2. Reg. 5. 8. Duas etiam intra sanctum mēsas antiqui describūt, Mis. de marmoream & auream: hanc ad inducendos panes regnantes; illam ad antiquiores efferendos.

1. par. 1. Camb. 2. Reg. 4. 6. Sunt qui affirment omnium candelabrorum lucernas ardere solitas, atque in omnibus mensis à Salomone consecratis panes fuisse propositos.

Templi cellas, quas exedras diximus, non Sacerdotibus tantum, sed Scribis etiam Legis interpretibus ad usum fuisse destinatas ex Ieremiæ lectione docemur, s. s. e. Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamatiæ filij Saphan Scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini.

Camb. 3. Reg. 10. 6. A domo Salomonis regia ad templum scalam artificiosissimè constructam fuisse egregio lapide, lignisque elegantibus ornatam, ex sacris historiis accepimus.

Mis. de Sancta sanctorum in atrio ad Septentrionalem partim **סָנָתָן** tem iugulabantur, quemadmodum ex antiquis traditionibus libris cognouimus.

1. 13. 2. In adyto quod **רְבָּרָה** siue Sancta sanctorum dicitur, Mis. de antiquam illam à Mose constructam arcam Salomon **אַתָּה** collocauit, in eaque legis tabulas tantum conclusit: 6. par. 1. virgæ autem Aaronis, & vasi manna, atque oleo vñctio-nis sacro auream arcam ipse fecit seorsum reponendis.

Mis. de In exteriori æde, cui Hebraicum nomen **בָּיִת**, duæ non c. 5. bases fuisse traduntur, in quibus phialæ vñctiarū san-

parag. 7. guine plenæ collocabantur certis sacrificiorum ritibus.

In primo illo templo, inter sanctum & adytum, vnu velum tantum extensum fuisse, & sacrorum librorum Mis. de lectione, & veterum traditione constat.

non ca. At verò in secundo templo duo fuisse quidam vo-lunt auctores; Euangelij verò lectio vnum tantum in-

dicat cui **πύρανθος** Græcum nomen facit, atque huic rei veterum traditio astipulatur.

PORTÆ.

De portis illa etiam adnotanda videtur, superiorem Mis. de portam eam dictam fuisse quæ Occasum, inferiorem **סָנָתָן** ca. verò quæ Ortum respiceret.

5. par. n.

Portæ Aquilonaris nomen Chaldaicum, siue Syria-cum posterioribus temporibus appellatum inuenimus Aruch. **קְפָנָס** factum.

Puteum in atrio templi operculo mobili obturatum CANALIS. indicauimus, in quem ministrantes aquam & sanguinem oblationum effundebant, quæ per subductum canalem ad torrentem usque ipsum Cedron defluebant: pa. n. c. 5. ij verò, quibus horti secundum torrentem erant, tri- mēt. & butum certa ratione in templi sarta testa pendebant. de נָזָר

Lapides templi omnes marmoreos, siue molitoriae C. 5. pa. 1. materiæ cädidos fuisse, interius exteriusque politos, ita 3. Reg. 6. affabré in ipsa lapidicina sectos, ut malleo postea in ædi-ficio committere non fuerit opus, non absque arcana significatione scriptum legimus.

צְתָה In templo loca erant, quæ Daniel vocat **צְתָה** חֲתָנִים Atria & loca Sacerdotum.

Fuit in templo suggestum inter Sacerdotum & Israeli atrium constitutum: in quo Leuitæ musicis in- 2. in ex-empli Bom bergi. Eze. 42. 13. Mis. de decima se-cunda ca. 5 par. n in coimm. 2. Reg. 13.

Templum illud antiquum per Athaliā penè diru-tum, Ios rex sartum tectum curauit. Quidquid au-tem offerebatur pro votis, & votorū redēptionibus, Sacerdotum usui antè destinatum fuit, ea lege, ut sarta testa à Sacerdotibus curarentur.

Constituta autem fuit à Iehoiada rege arca in tem-plo foramine facta, in quam sponte à populo oblata pe-cunia immitteretur; quæ etiam in sarta testa curanda expendebatur. Cura templi sarcendi ad probos viros architecturæ peritos regis decreto, & Sacerdotū consilio translata fuit.

In templi sarta testa curanda non ponebantur pre-tia redundantæ peccatorum; sed tantum votiva, & spontanea: quia non paratur sedes Deo in culpa, sed in virtute; illud enim multæ ac poenæ; hoc virtutis est.

Templi ætarium Ezechias exhaustum, & portarum ac liminum aureas laminas remouit, eamque pecunia summa regi Assyriorum dedit. Fuerat autem ma-gnus in templo thesaurus.

TEMPLVM SECUNDVM.

SECUNDVM templum à Zorobabel ædificatum omnes primi partes habuit; Montem domus, Profanum, Fœminarum, & Iſraelis, ac Sacerdotum atria; Sanctum, & Sanctū sanctorum: sed omnia minori situ, & opere, ac sumptu, quam illud antiquius, mensurarum Mis. de ac totius operis ratione per Cyrum Persarum regem c. 3. præscripta.

In hoc templo ultra antiquarum partium usum legimus iuxta Orientalem portæ exedram fuisse, in qua Medorum Metropolis vrbs Susæ exemplū depictum erat, & mensurarum omnium exemplaria præcripta.

In porta etiam Orientali locus fuisse commemora-tur; in quo summi Legis magistri, & Interpretes do-cebant: atque vñus ex illis præcipuus Gamaliel.

Idem templum, quod secundum appellatum est, ab Herode denudò constructum fuit lapidum magnitudine, atque ædificiorum structura longè, ut ab ipsis He-bræis scriptoribus affirmatur, maius, & præstantius quam illud prius Salomonis, cuius operis magnificen-tiam Christi discipulis admirationem attulisse Eu-an-gelistæ scribunt, respondente Domino. Vides omnes Marc. 13. magnas has ædificationes; amen dico tibi, non relin-quetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

Eodem sæculo cum Pontificatus nō perpetuus iam, Mis. de sed annuus esset, atque arbitrio Cæsaris deferretur; non ca. Exedram factam fuisse legimus cui nomen fuit 1. par. n. לְשֻׁתָּה פְּלִזְרוֹן in quam sese recipiebant summi Pontifices, postquam munere suo fuerant defuncti.

Cambius
in Hag. 1. Durauit primum templum annis decem supra quatuor dringentos; Secundum verò quadringentesimum ac vigesimum annum ferè peregit.

Camb. in
Hag. 2. 6.
& Ioseph.
Hist. Ibid. In secundo templo perpetuò desiderata sunt; duæ Arcæ, altera Legis à Mose constructa, altera sacrorum monumentorum, quam Salomon fecerat, Vrim, & thummim, ignis supernus, maiestas, & Spiritus sanctus Prophetæ.

Porrò templi secundi structuram omnem si quis teneat, legat librum Misnaioth in tractatu de Mensuris.

DE CÆTERIS SALOMONIS ÆDIFICIIS.

3. Reg. 3. PVBlica à se instituta ædificia Salomon hoc ordine partitus est, ut primum omnium templum, ut propter cæteris sanctius; Deinde verò domum suam; Tertio loco æstiuam regiam domum; Quarto autē urbis totius Ierosolymorum muros construeret, satis manifesto perpetuæ pacis ac tranquillitatis argumento: satisque expectato exemplo fidei diuinis promissis præstitæ de publica ætatis suæ securitate.

Atque de domo sibi ipsi constructa non multa in sacris libris describuntur: quam tamen magnificentissimam, planeque regiam, ac tanto, tam sapiente ac diuine rege dignam fuisse, tempus in ædificatione positum declarat. tredecim namq. annis absolutam sacra historia docet. Fuit autem duplex domus regis ipsius Regia, & reginæ Pharaonis filiæ à se ductæ. Tres tamen in vniuersum partes summas regia illa aula habuisse commemoratur: Porticum iudicij cum regio solio; Atrium regium, atq. ædes ipsas, quas pro ministeriorū atq. ministrorū ratione capacissimas, multisque partibus distinctas esse oportuit, utpote quibus regina etiam Sabba cum aulæ suæ familiaribus excipi potuit.

Atque illius aulæ ædificium, non materia modò, sed opere etiam ipso, magnificentissimum fuisse, sacri scriptores aperte indicant. Constabunt enim muri lapide optimo, triplici ordine coniuncto. Deinde cedrinis asseribus conuestiebant omnia. contignationes præterea, contignationumque trabes omnes cedrinæ fuisse: cuiusmodi materies ad pulchritudinem, durationem, atq. ad sanitatem tuendam valet. salubres namque spirat odores, à carie, putredine, aliisque impuris rebus aliena.

Sed quod atrium magnum rotundum videtur nostra versio interpretari, ita exponendum est, ut non aream rotundam atrij existimemus, sed triplici lapidum ordine ambitam. Nam quod in veteri versione legimus: Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus sc̄ctis, & vnius ordinis de dolata Cedro, nec non & in atrio domus Domini interiori, & in portico domus: Hebraica sic ad verbum habet, קְרֵבָה

חַדְבָּה שֶׁלֶשׁ טוֹרִים גְּוּתָה וּסְוָרָה בְּרוּתָה אֲרֻבָּה וּלְחַעַר בְּיוֹתָה חַעַחַת חַפְנִיקָה וּלְאַלְמָה חַבְוָתָה Et atrium illud magnum in ambitu, tres ordines quadrati lapidis, & ordo trabium cedarum; & atrio domus Domini interiori, & porticu domus.

Fuisse verò plura atria minora in regiis ædibus nomen magni appellatum ostendit. Erant itaque muri omnes exterius lapidei, interius cedarini. Reginæ domus ex altera parte vestibuli, seu porticus iudicialis constructa fuit, materia, atque opere elegantissima.

DOMVS SALTVS

L I B A N I .

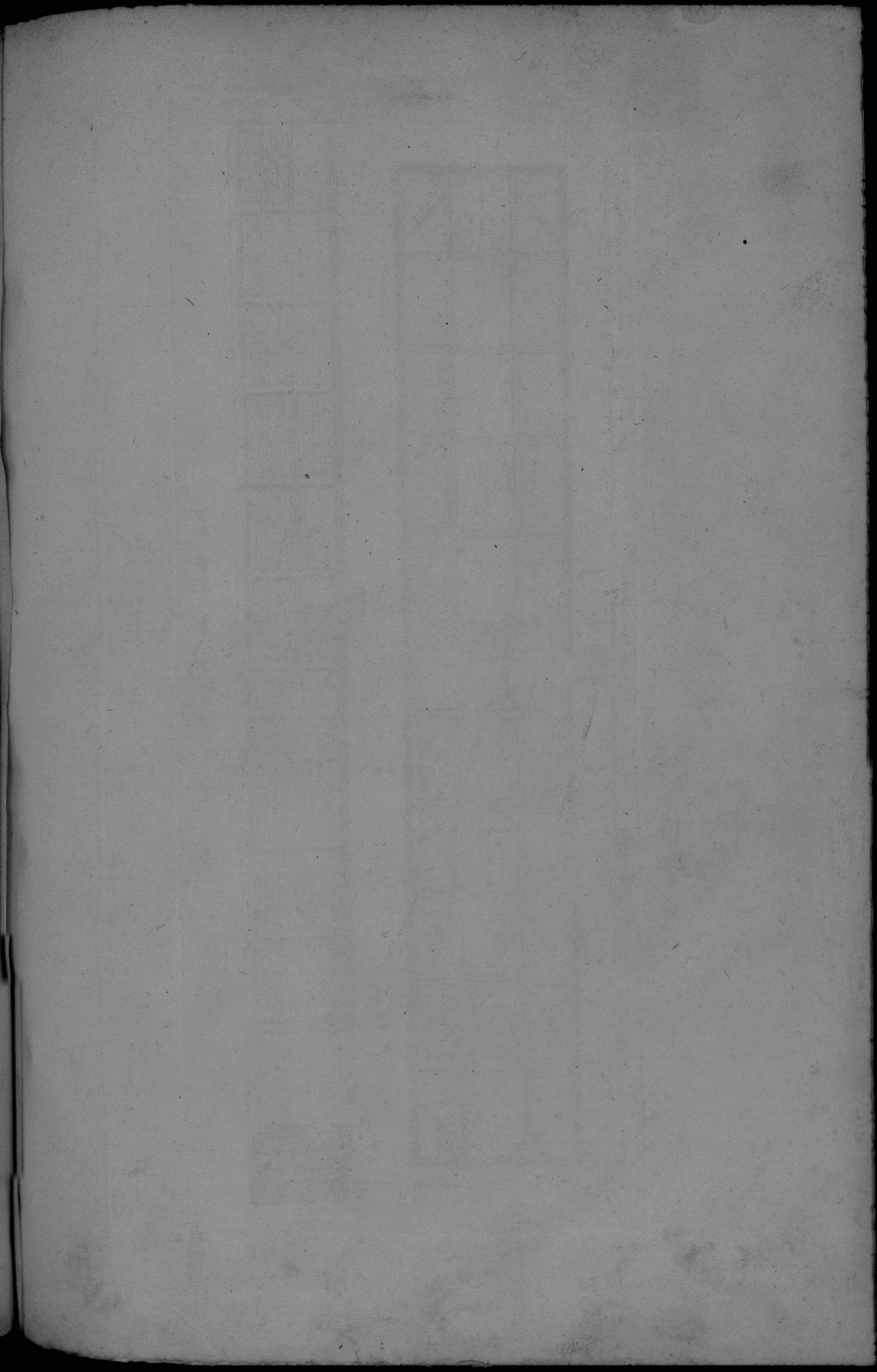
EXTRA urbem, in regio nemore, vnde Libanus mons prospici, atque illius regionis in æstate frigens ac salubris aura excipi poterat, palatium Salomon construxit, deambulationi, atque prospectui magis, quam habitationi oportunum, centū cubitis longum ab Ortu ad Occasum; quinquaginta verò latum ab Aquilone Meridiem verius: quam proportionem sesquialteram artifices vocant; eleganti vsu ad pulchritudinem & commoditatem, satisque natura sua firmam. Eiusdem ædificij altitudo sexaginta cubitorum erat. Diuisa est igitur area secundum latitudinem in partes tres, cubitis denis ac septenis cum tertia cubiti parte latas. Deinde verò secundum longitudinem in quindenas partes diuisio est facta, in cubitos senos cum dimidio ac palmo addito: atque in singulis huius partitionis sectionibus columnæ singulæ cedarinæ erectæ fixæque sunt: constitutiq. sunt quatuor ordines quindenis columnis. Deinde verò trabes epistyliorum modo impositæ quaternis columnis ternæ secundum latitudinem totius operis transuersæ, ita ut sexaginta columnæ quadraginta quinque tenerent epistylia cubitis denis septenis cum tertia cubiti parte longa. His trabibus impositi asseres contignationem faciebant primam, cui secunda & tertia contignatio eodem omnino modo additæ totum complebant opus muris ex eadem asseru materia constructis, atque fenestræ multis ad quatuor cæli regiones sibi ex diametro respondentibus, binis quibusque in oppositorum murorum parallelogrammis lateribus. Erant enim in omni latere terni fenestrarum ordines, ex quibus in coenationem illam lux ac vetus admittebatur, deambulantibusque in eadem hominibus prospectus in quatuor cæli partes constabat amoenissimus. Erat totius operis altitudo cubitorum triginta, ut denis cubitis singulæ contignationes altæ essent.

Huic autem palatio ex uno latere qua portæ ad intrandum erant, adiuncta fuit porticus duplex, altera post alteram dupli columnarum ordine, & simplici superius contignatione. Singuli verò ordines septenas columnas habueré: erat enim duplex illa porticus quinquaginta cubitis longa, lata verò triginta, ut vtrumque spatium quindecim cubitos contineret.

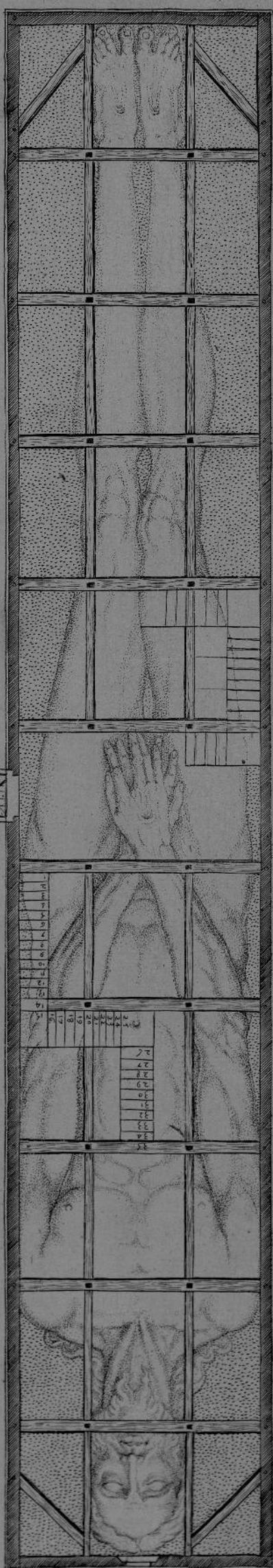
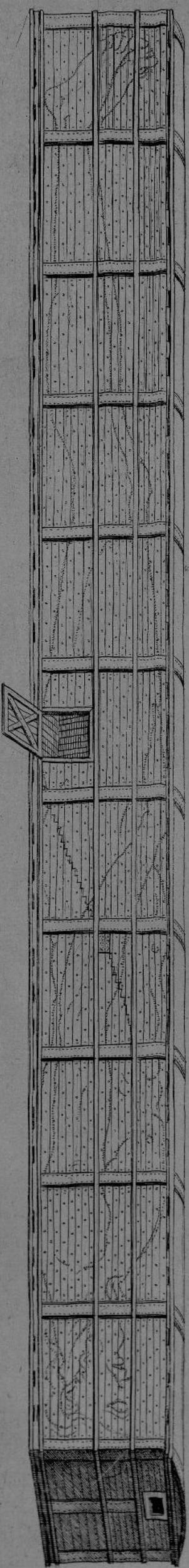
F I N I S .

*Librum de sacris Fabricis legi, nihilq; contra fidem Catholicam Romanam, aut
bonos mores in eo reperi: sed ut à doctissimo D. Doctore Benedicto Aria
Montano compositus est, ita & dignum impressione iudicavi. Ita ego
Reinerus Brakel sacra Theologiae Licentiatus, Cathedralis Ecclesie D.
Mariae virginis Antuerpiæ Canonicus, & inter librorum Censores Eccle-
siastica, & Regia auctoritate Antuerpiæ constitutos infimus.*

Lippe und dem Emslande. Nachdem I. einiges Land
an den Niederrhein verloren hat, so dass er nur noch
Norddeutschland besitzt, nachdem er die Hansestadt
Rostock verloren hat, so dass er nur noch
Mecklenburg und Pomerania besitzt. —

Forma exterior arca No^c ex descriptione Mofa.

Canna cubitorum tercentum.
200
300

Iconographia et bafur arca, ex descriptione Mofa: Berd. Aris Montano expiator.

ANNUAL REPORT OF THE
COMMISSIONER OF MIGRATION

FOR THE YEAR ENDING JUNE 30, 1887.

SACRI TABERNACVLIC NOGRAPHIA BENEDETTA MONTANO DESCRIPTORE

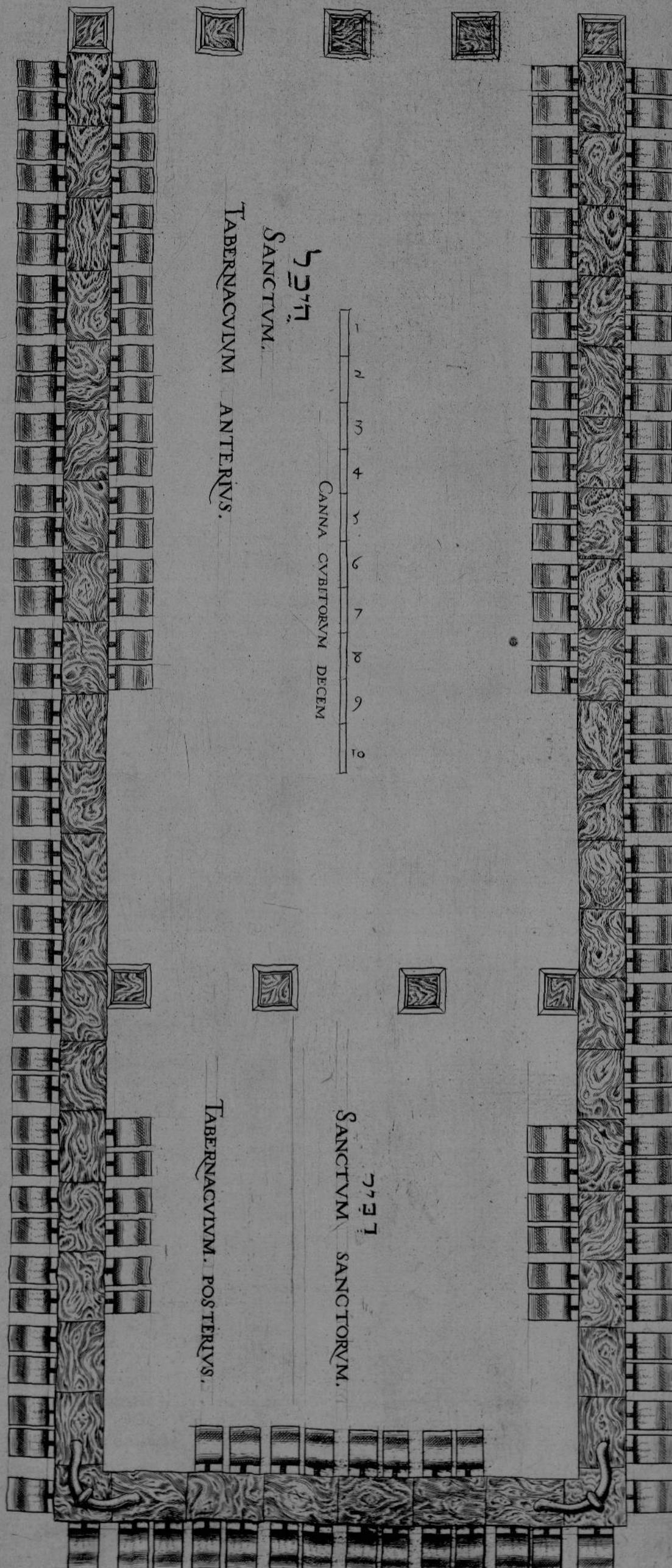
BENED. ARIA MONTANO DESCRIPTORE

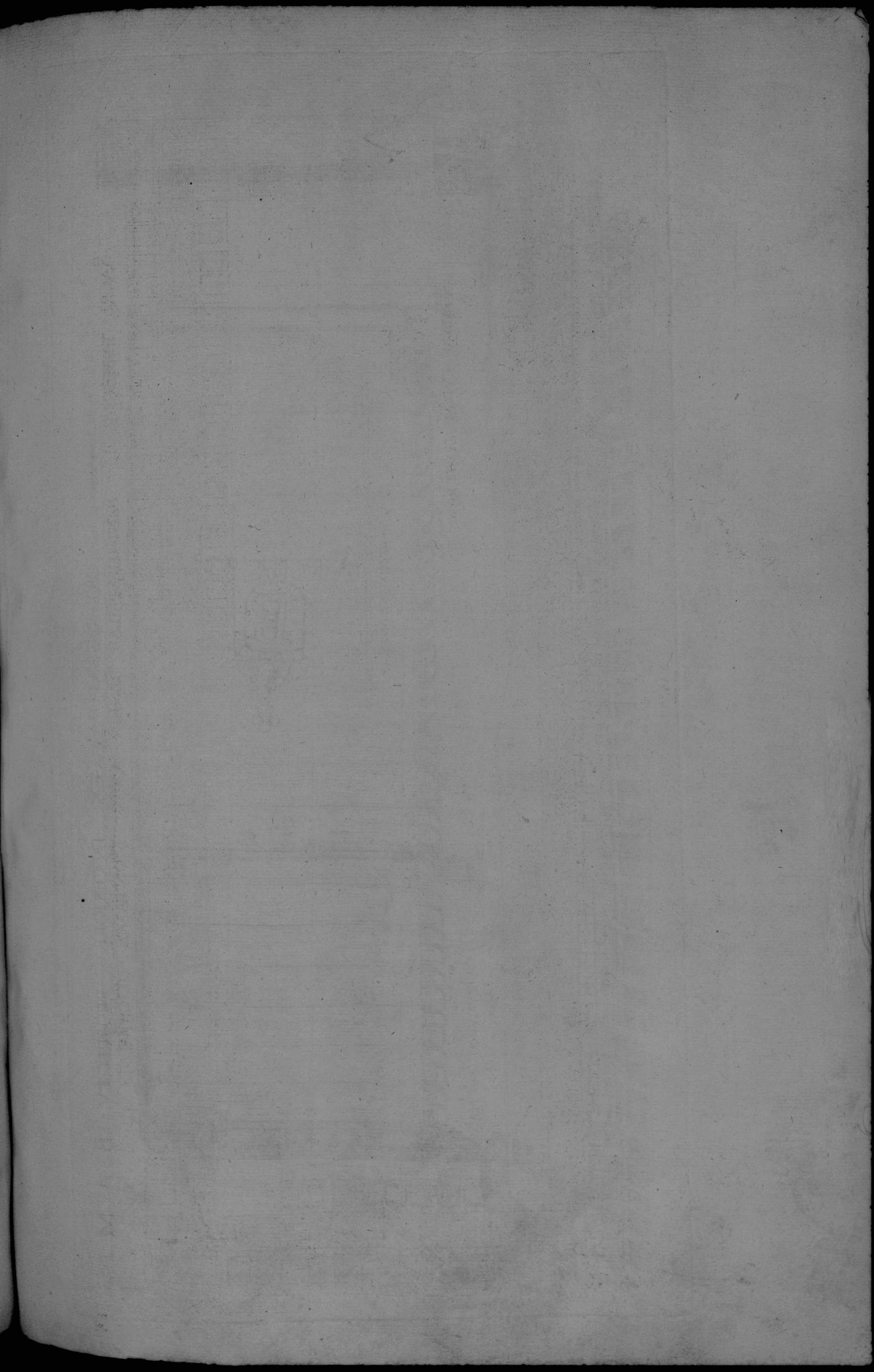
SANCTVM SANCTORVM.

היכל SANCTVM.

LABERNACVLM ANTERVS.

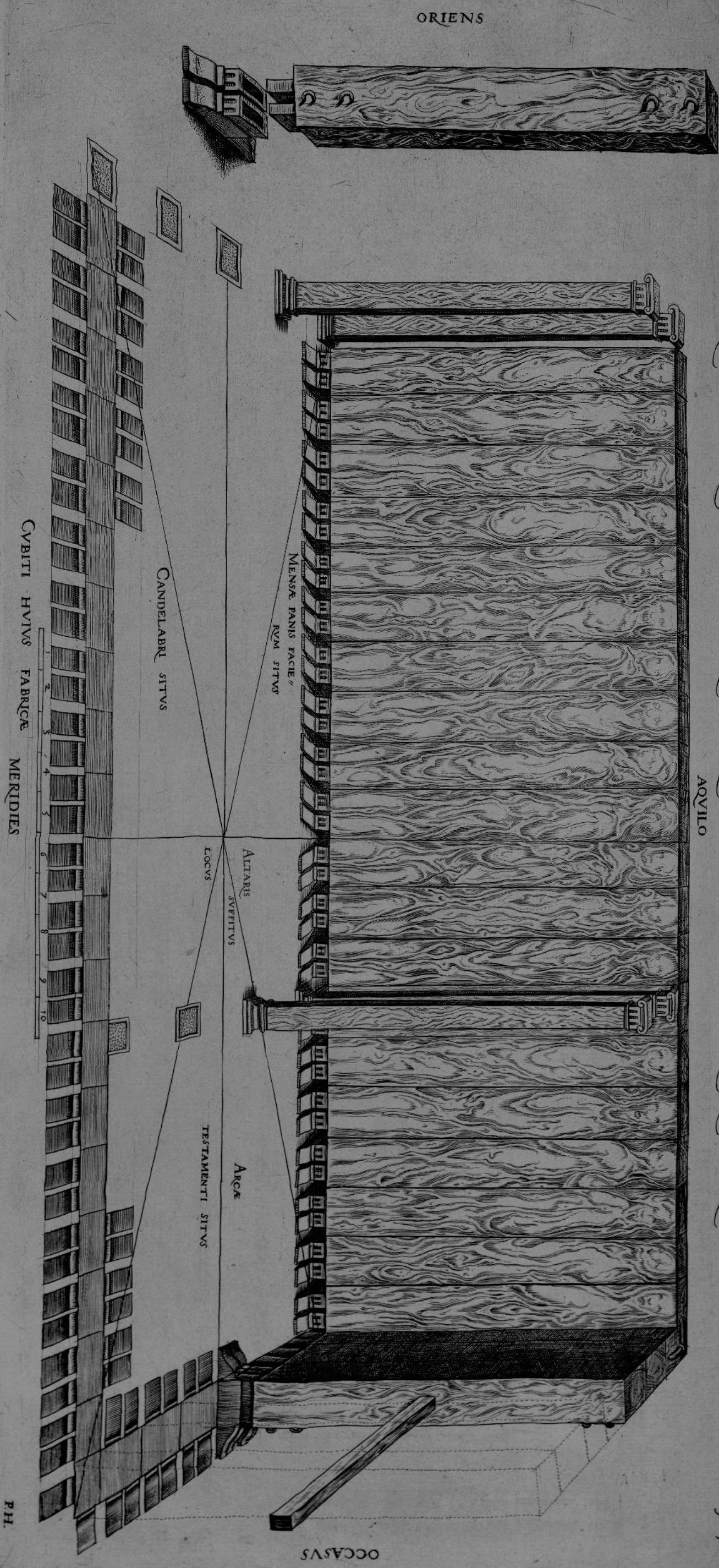
TABERNACVVM. POSTERVS.

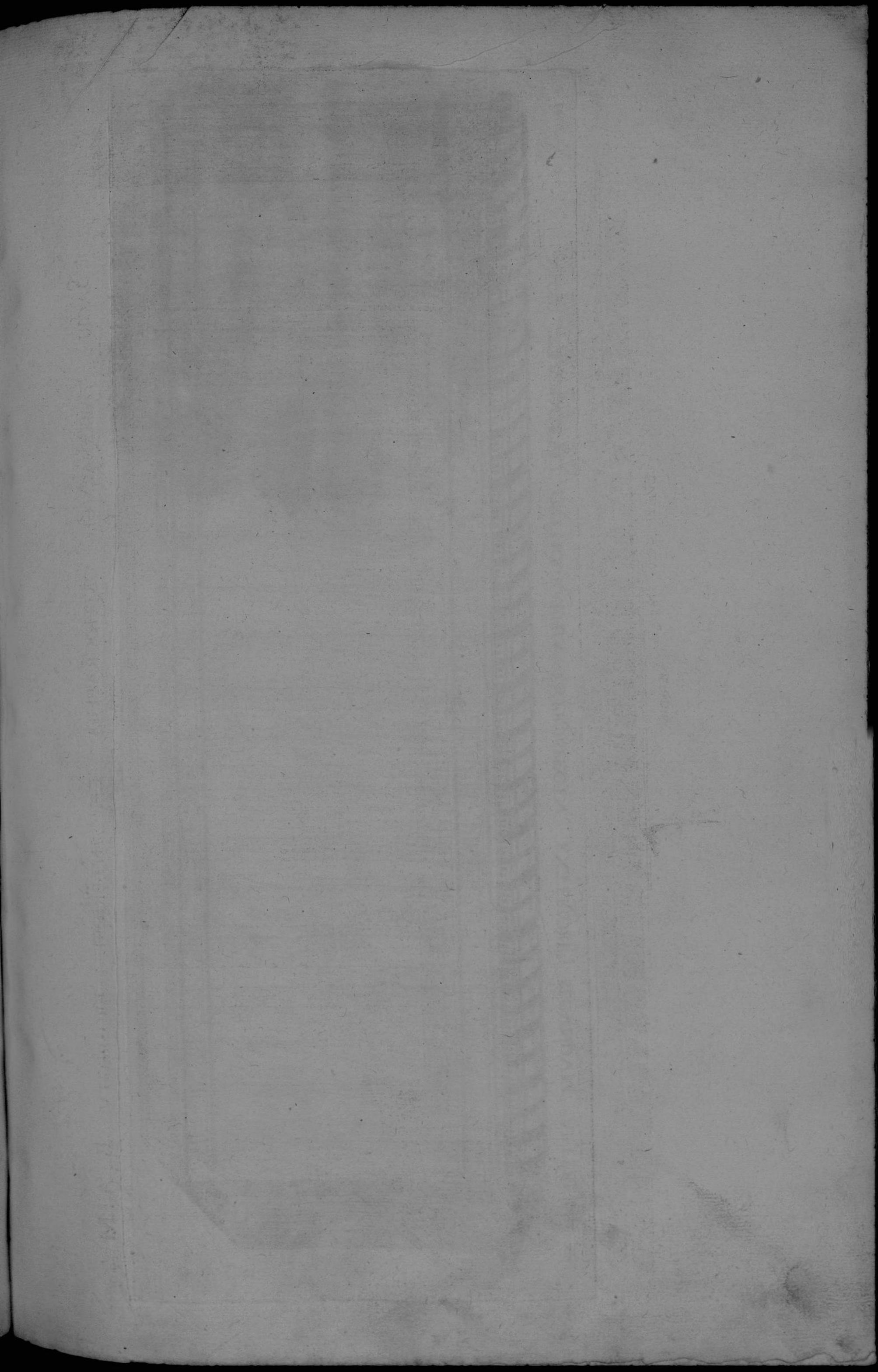

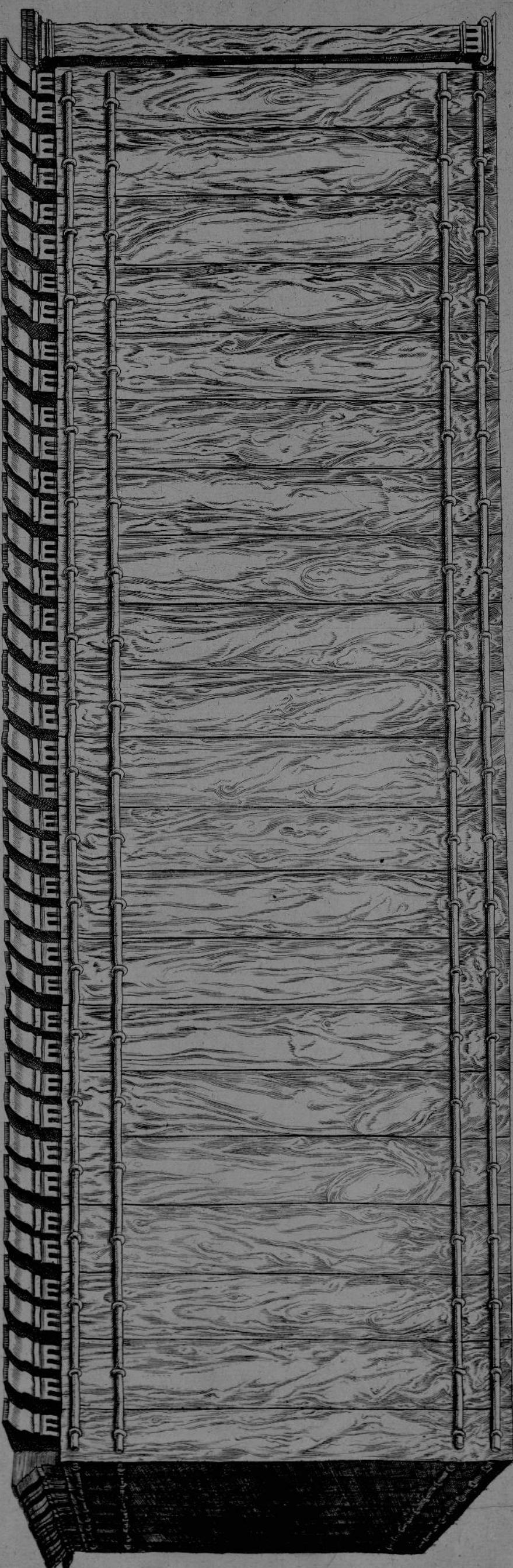

SACRI TABERNACVLI ORTHOGRAPHIA EX INTERIORI PROSPECTV. B. A. M. deceptor

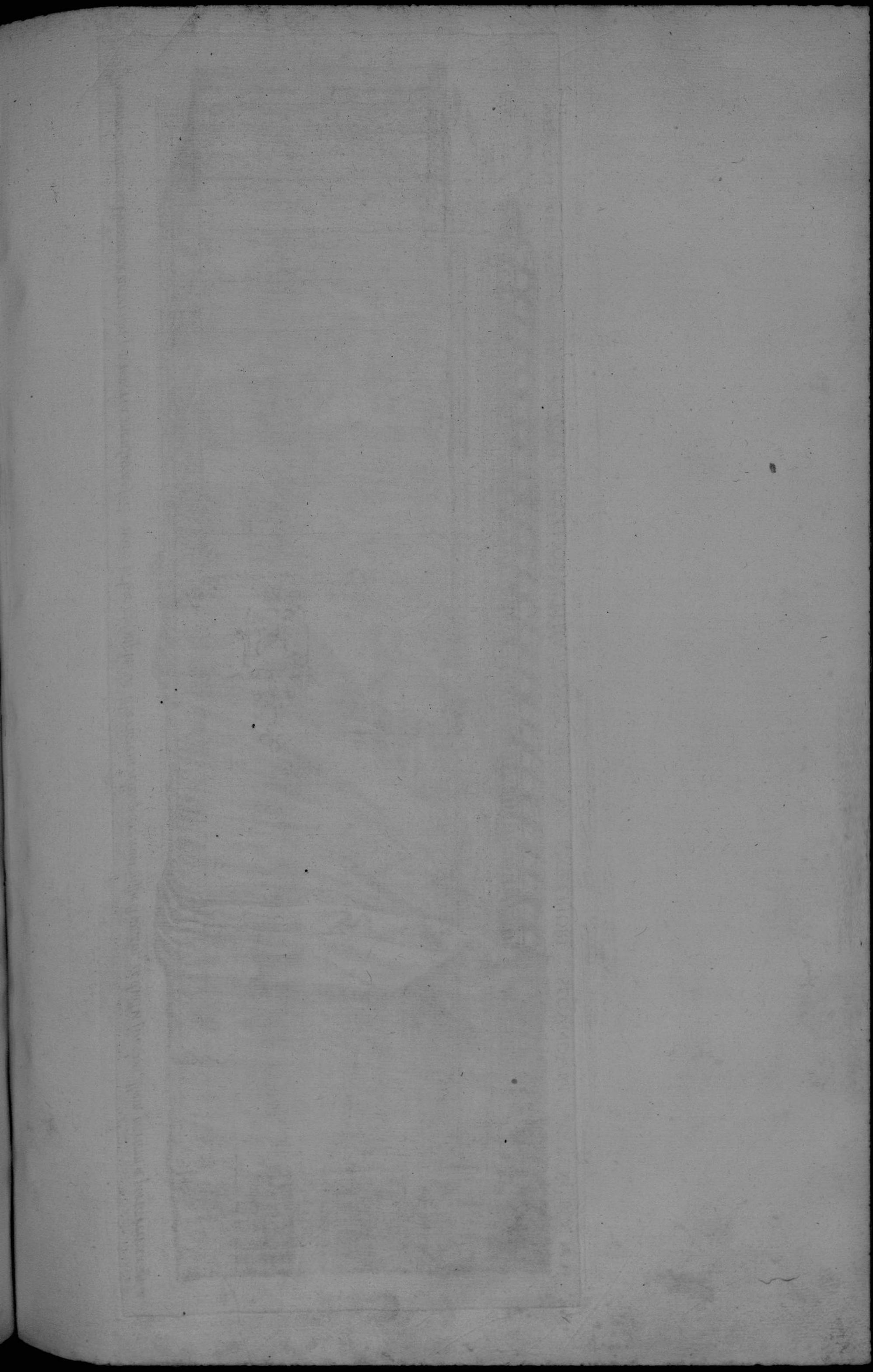
AQVILo

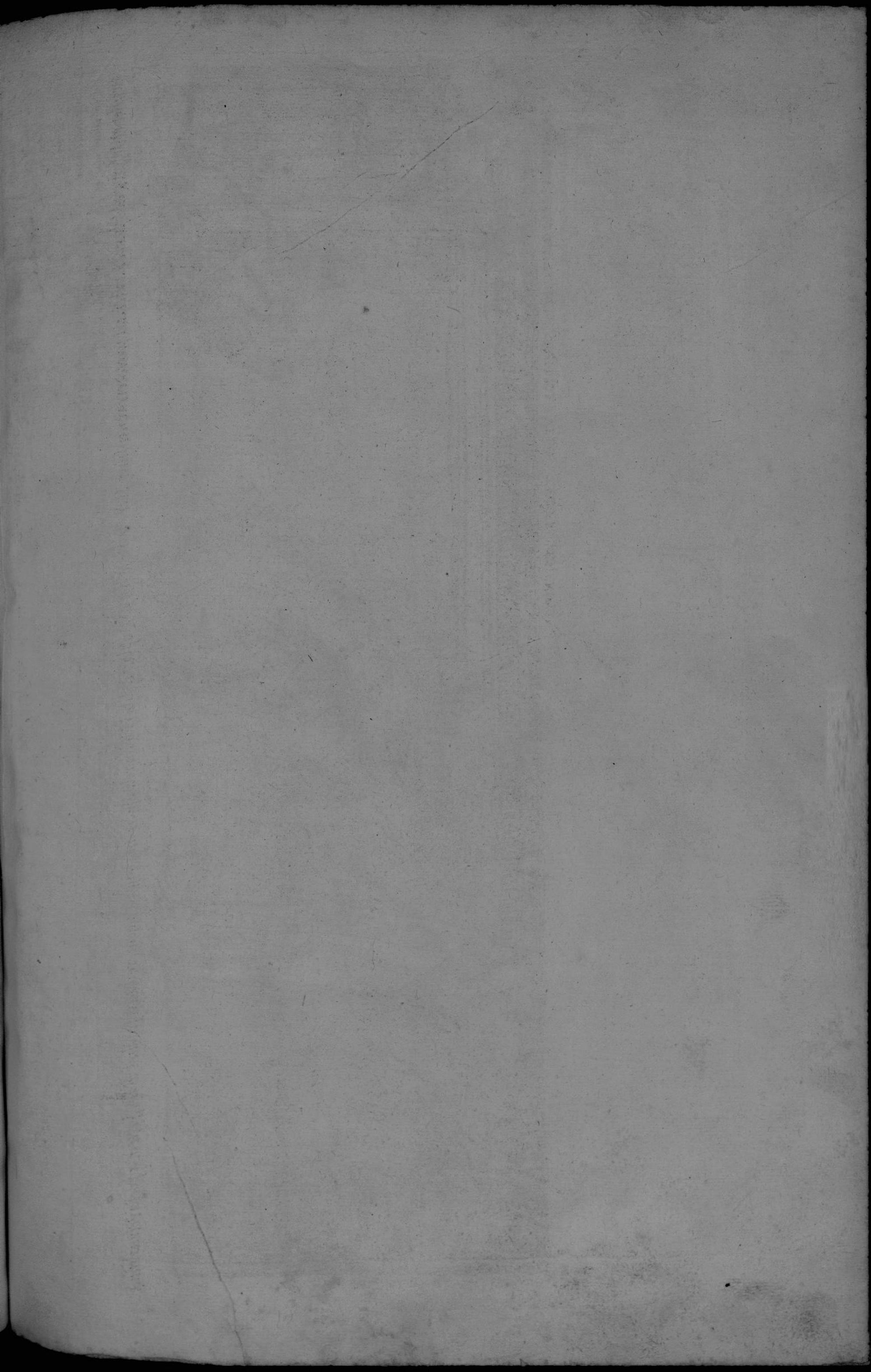
P.H.
SACRI TABERNACVLI ORTHOGRAPHIA EXPROSPECTV EXTERIORI SECUNDVM ARTEM. B.A.M

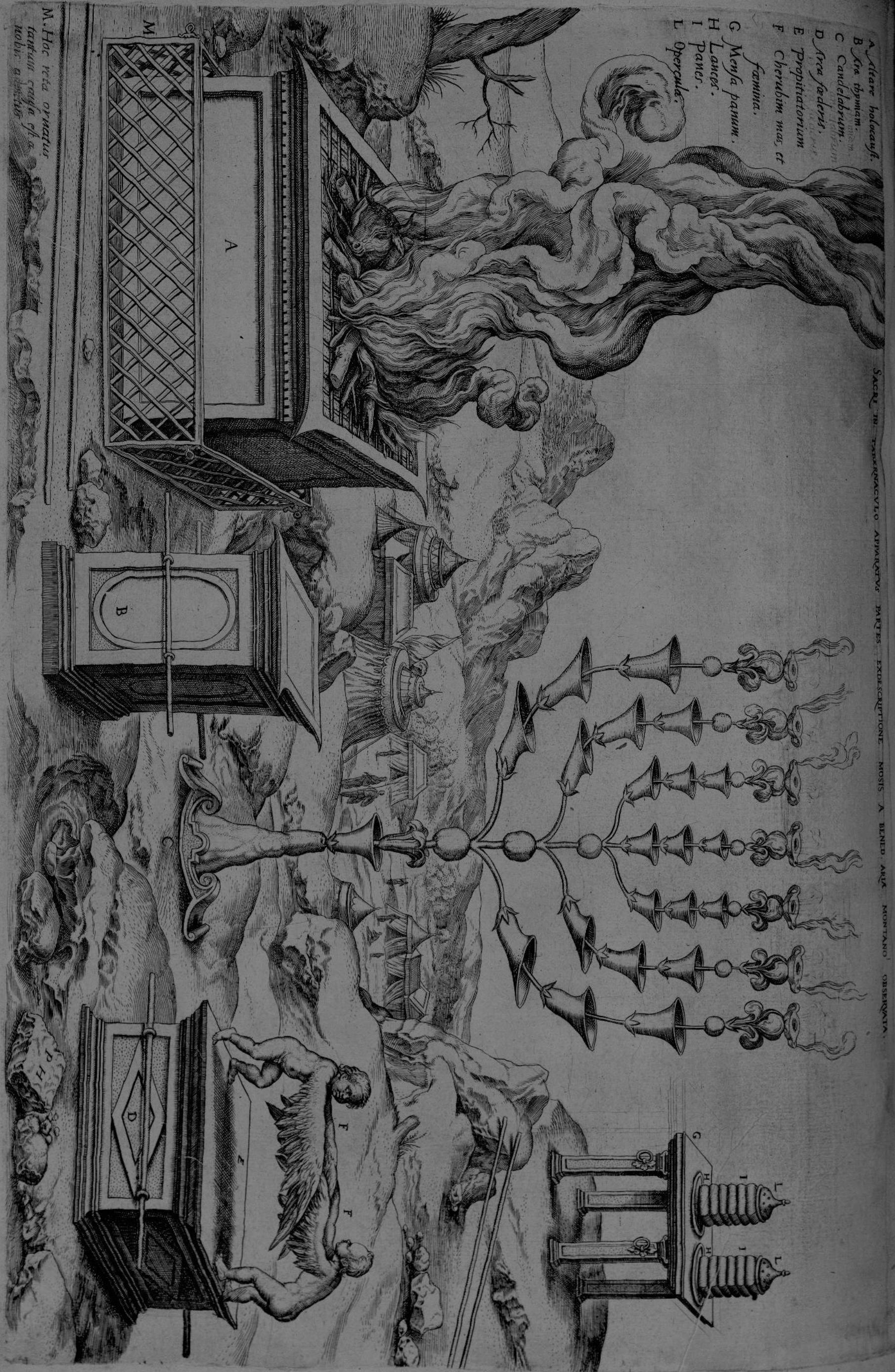
Pendebat infimum Veliu ex anteriori parte certa mensura: Sed nobis in hoc exemplo, ut liberiorem relinquemus inspectionem, reductis simibus illam partem a portarerraximus.

TABERNACVLI ABSOINTI AC TRIPILCI VELO TECTI EXEMPLVM

SACRUM IN TABERNACULO APPARATUS PARTES EXDESCRIPTIONE MOSIS A BENED. ARKA MONTANO¹ OBSERVATA.

M. Hoc retia ornatus
tarum sagae est a
nobis a scilicet

OCCIDENS

